MARS ET HISTORIA

12e jaargang nummer 2 - maart/april 1978.

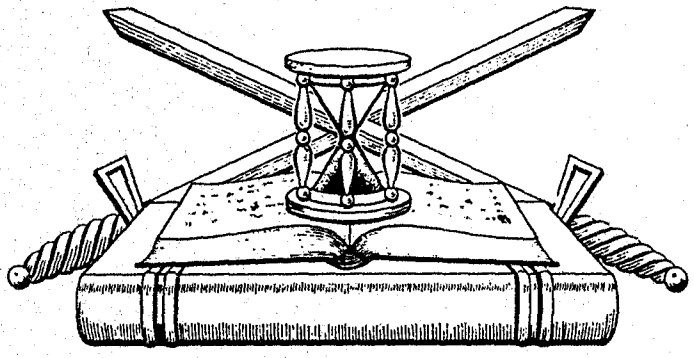

ORGAAN

VAN DE
NEDERLANDSE VERENIGING
TER BEOEFENING VAN DE
MILITAIRE HISTORIE

OPGERICHT 20 AUGUSTUS 1966

Beschermheer : Z.K.H. de Prins der Nederlanden

SAMENSTELLING VAN HET ALGEMEEN BESTUUR:

Voorzitter	:	F.L. Diekerhoff
Ondervoorzitter	:	C.A. Heshusius
1e Secretaris	:	H. Muller
Penningmeester	:	C.J. Kneppelhout
Archivaris	:	E.W. van Popta
Leden	:	jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael
		B.C. Cats
		J.P.C.M. van Hoof
		J.C. Hopperus Buma
		F.J. van Lier
		F.J.A. Lutz
		drs. G.J. van Ojen jr.
		H. Ringoir
Adviseur	:	mr. Ch. L. M. Schaepman

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:

Voorzitter	:	Oranje Nassaustraat 1, Geldermalsen, Tel. 03455 - 1773
Ondervoorzitter	:	Wassenaarseweg 161, 's-Gravenhage, Tel. 070 - 248495
1e Secretaris	:	Willem III laan 14, Breda, Tel. 076 - 653239
Penningmeester	:	Edo Bergsmastraat 9, Doetinchem, Tel. 08340 - 23982

Contributie bedraagt per jaar min. ƒ 30,00, te storten op rek. no. 53.30.33.403 van de Algemene Bank Nederland N.V. te Doetinchem, ten name van de Nederlandse Vereniging Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de Nederlandse Vereniging Militaire Historie te Doetinchem.

SAMENSTELLING REDACTIE-WERKCOMMISSIE:

Redactieadres : E.W. van Popta, Heliotrooplaan 356 L, 's-Gravenhage (Kijkduin), tel. 070 - 685168

J. van den Berg
J.P.C.M. van Hoof

SAMENSTELLING REDACTIE-ADVIESCOMMISSIE:

F.L. Diekerhoff
drs. G.J. van Ojen jr.
H. Ringoir

AFDELINGSCORRESPONDENTEN: Zie binnenomslag van de achterzijde.

MARS ET HISTORIA

12e jaargang
nummer 2
mrt./apr.1978.

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire- en semi- militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

Bestuursmededelingen.

- Voorjaarsexcursie.
- 3e opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1977.

De keizerlijke vrije en hanzestad Deventer
door J. C. Hopperus Buma.

25 jaar geleden: watersnood 1953 door P. C. Jalhay.

Naamgeving Generaal-majoor Kootkazerne.

Generaal-majoor van de Generale Staf H. Koot,
commandant van de Binnenlandse Strijdkrachten.

Het Kamp van Zeist en de Pyramide van Austerlitz
door J. C. Hopperus Buma.

Militaire emblemen door B. C. Cats.

Uit het dagboek van luitenant Donck (VIII)
door C. A. Heshusius.

Literatuurlijst nr. 12.

-.-.-

BESTUURSMEDEDELINGEN

Voorjaarsexcursie

naar Deventer en omgeving Datum: zaterdag 20 mei a. s.

Programma:

10.15 uur	Vertrek per bus vanaf station Deventer naar Schalkaar.
10.30 uur	Aankomst in de kazerne te Schalkhaar en ontvangst in de officiersmess door/namens commandant Garderegiment Fuseliers Prinses Irene.
11.00 uur - 11.45 uur	Rondgang door de korpsverzameling van het Garderegiment Fuseliers Prinses Irene.
12.00 uur	Vertrek per bus naar Gorssel.
12.30 uur - 13.30 uur	Lunch in Hotel 'De Roskam' te Gorssel.
13.45 uur	Vertrek per bus naar de Wilpse Klei en Dommerholt (plaats van de gewelddadige rivierovergang van de 1e Canadese Infanteriedivisie op 11 april 1945).
14.00 uur	Vertrek per bus naar Deventer.
14.30 uur - 16.00 uur	Rondleiding door Deventer onder leiding van de heer J. C. Hopperus Buma langs onder meer Arsenaal, commandeurswoning, voormalige Infirmerie, Waaggebouw (voormalige Hoofdwacht) en de negentiende-eeuwse Boreelkazerne.
16.00 uur	Einde excursie bij station Deventer.

De kosten per deelnemer bedragen ƒ 27, 50. Belangstellenden dienen zich aan te melden door middel van het aanmeldingsformulier elders in dit blad vóór 5 mei a. s. bij de heer J. C. Hopperus Buma, Huygenslaan 18, Amersfoort-2900, en gelijktijdig het verschuldigde bedrag over te maken op gironummer 29 40 790 ten name van de penningmeester van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie te Doetinchem onder vermelding van:

'Voorjaarsexcusie 1978 voor ..... personen'.

3e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1977

Nieuwe leden:

417	O. van der Wind	Gansstraat 18 Leiderdorp-2400	algemeen

Adreswijzigingen en correcties:

17	E. Spandauw	Spoorstraat 10-10a Uithuizen-8219
172	J. E. Landheer	Keizer-Ottoweg 23 Naarden-1350
228	J. A. Baron de Smeth	Troxhoeken 13 2230-Schilde, België
251	Dr. J. Plaisier	Stoeplaan 9, flat 40 Wassenaar-2270
364	D. Zonneveld	Postbus 2683 's-Gravenhage-2000
398	Dr. W. R. Wybrands Marcussen	Rooseveltlaan 191 Amsterdam-1010
416	Mgr. Bishop Albert van Gorcum	Resedaslaan 17 8460- St. Idesbald Koksijde, België

Opgezegd:

89	H. J. Nijenhuis	Prinses Margrietstraat 73 Oudewater-2609
250	Th. G. A. van Alphen	Bentinckplein 30 Rotterdam-3004
295	J. J. M. Antonietti	Tulpentuin 73 Voorburg-2112
322	A. J. G. Timmer	Willibrordusstraat 33 Riethoven-4615

Overleden:

Tot ons leedwezen moeten wij het overlijden melden van ons lid:

335	M. Koot	Nassaukade 61 Rijswijk (ZH)-2101

Exemplaren van de ledenlijst zijn te bestellen bij de penningmeester door overmaking van ƒ 1,50 per stuk op gironummer 29 40 790 ten name van de penningmeester van de Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie te Doetinchem onder vermelding van ' ..... ex. ledenlijst'.

DE KEIZERLIJKE VRIJE EN HANZESTAD DEVENTER

door J. C. Hopperus Buma.

Zoals de meeste oude steden in ons land heeft ook Deventer veelvuldig Mars voorbij zien trekken. In 882 reeds maakte de stad kennis met plunderende Noormannen, die met hun angstaanjagende schepen de IJssel opvoeren en in de omliggende streek huishielden.
Enkele eeuwen later moest Deventer het menigmaal ontgelden in de strijd tussen zijn landsheer, de bisschop van Utrecht, en diens aartsvijand, de graaf van Gelre. Het grote aantal jaren, waarin rond Deventer strijd gevoerd is, 1178, 1186, 1196, 1200 en 1202, spreekt voor zichzelf. Een hechte ommuring was een grote noodzaak. De eerste stadsmuur stamt vermoedelijk uit de twaalfde eeuw. Interessant hierbij is het feit dat de stad al vroeg over vuurgeschut heeft beschikt. Een stadsrekening uit 1353 vermeldt de aankoop van een 'donrebusse'.
In augustus 1456 kwam de inmiddels machtige koopmans- en hanzestad aan de IJssel in conflict met niemand minder dan hertog Filips van Bourgondië, en wel over de benoeming van een bisschop in Utrecht. Na 35 dagen belegerd te zijn door een strijdmacht van 14000 man moest de stad zich overgeven. In 1521 zou er voor het laatst een oorlog uitbreken met de Gelderse landsheer, waaraan een einde kwam in 1528 met de aanvaarding door Karel V van de heerschappij over Utrecht en Overijssel.
Veertig jaar later ontbrandde de strijd welke de geschiedenis zou ingaan als de Tachtigjarige Oorlog. Enkele weken na Heiligerlee werden de Deventenaren geconfronteerd met de doortocht van Alva en zijn leger naar het noorden. Door zijn belangrijke ligging kreeg de stad een permanente Spaanse bezetting onder leiding van bekende gouverneurs, zoals Christoffel Mondragon, Francisco Pacieco, Vargas en Valdes. In 1578 kwam de stad na een langdurig beleg door Rennenberg in Staatse handen om in 1587 door het verraad van de Engelsman William Stanley weer Spaans te worden. Na een korte belegering door prins Maurits kwam Deventer in 1591 voorgoed in het bezit van de Republiek. Van nu af aan zou de vestingstad een belangrijke schakel vormen in het zogenaamde Oostelijke Frontier.
Tot 1632, het jaar waarin de Spanjaarden Twente ontruimden, was zij voorzien van een sterk garnizoen. Jarenlang residéerde Nicolaas Schmelsingh er, eerst als commandeur, later als luitenant-stadhouder. De inwoners van Deventer waren in 1648 getuige van een lange rij karossen, waarin zich degenen bevonden die namens de Rupubliek de vredesbesprekingen in Munster gingen voeren.
Het eerste krijgsbedrijf waarin de stad daarna betrokken zou worden was de belegering door de bisschoppen van Munster en Keulen in 1672. De Deventenaren, onderling verdeeld over de te voeren verdediging, gaven zich vrij spoedig en op weinig eervolle wijze over.
In 1795, het jaar waarin de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden haar einde vond, trokken de Anglo-Hannoveriaanse troepen zich via Deventer terug naar Westfalen.

Achttien jaar later, in november 1813 werd de vesting tijdens de ontruiming door de Fransen van het Nederlandse grondgebied in staat van beleg verklaard door Maymat.
Na een blokkade van de stad gedurende bijna zes maanden volgde de capitulatie.
Tot invoering van de vestingwet in 1874 vormde Deventer een bruggehoofd-vesting in het IJsselfrontier, een onderdeel van het Oostelijk Frontier. De cavalerie, bestaande uit kurassiers en dragonders, later uit huzaren, drukten sinds 1817 een duidelijk stempel op stad en garnizoen. Hieraan herinnert de thans nog bestaande Boreelkazerne.
De huzaren hebben na de afgelopen oorlog waardige opvolgers gevonden in het 13e Bataljon Garderegiment Fuseliers Prinses Irene, dat sinds 1953 in de Westenbergkazerne gelegerd is.

25 JAAR GELEDEN: WATERSNOOD 1953

door P. C. Jalhay.

Sedert 30 januari 1953 was uit de richting van IJsland een depressie in aantocht waarvan de koers in de loop van 31 januari ten gevolge van een stormveld bij Schotland naar het zuid-oosten in het Noordzeegebied afboog. De zware storm heerste over het gehele Noordzeegebied en groeide aan tot een orkaan. Onder dit stormgeweld en door de gelijktijdige ongekend hoge waterstand bezweken dijken. Mensen, dieren, dorpen, huizen en akkers werden door het water verzwolgen. In de diepe duisternis klonken hulpgeroep en gehuil van mensen en kinderen samen met geloei van omkomend vee, ontelbare keren plotseling afgebroken door het gegrom van het vernielende stormgeweld en de gierende storm.
In enkele uren voltrok zich zo een nationale ramp.
Een volledig beeld van de omvang van de ramp was door het uitvallen van vrijwel alle verbindingen met de getroffen gebieden niet op korte termijn te krijgen. Niet minder dan tweeduizend schepen voeren in de onheilsuren naar de Zeeuwse wateren. Ze waren bemand met mensen, die bereid waren niets te vragen en alles te geven en die maar één ding voor ogen stond: er zijn medemensen in nood, we moeten redden.
Wie de toestand op de Zeeuwse wateren in de eerste dagen van de rampweek een georganiseerde chaos wil noemen, heeft misschien gelijk. Maar nu de brokken in elkaar gaan passen en er enigszins een overzicht ontstaat, mag dit er aan worden toegevoegd: een georganiseerde chaos waarvan de resultaten eeuwig een monument zullen blijven.
Een monument van moed, mensenliefde, vastberadenheid, initiatief, doorzettingsvermogen en . . . . . geloof. Duizenden en duizenden mensen werden daardoor gered van de verdrinkingsdood.

De hulpverlening van de Koninklijke marine

Bij het bekend worden van de watersnood werden alle in werkelijke dienst zijnde militairen der zeemacht in Nederland van verlof en permissie teruggeroepen.
De eerste bekendmaking hiervan geschiedde in een extra uitzending van radio Hilversum op 1 februari 1953 om 09.30 uur.
De chef van de mrinestaf, vice-admiraal A. de Booy, gaf dit bevel uit voor de Koninklijke marine, waarna de commandant zeemacht Nederland, schout-bij-nacht F. T. Burghard, en de commandant van het korps mariniers, luitenant-generaal M. R. de Bruyne, de militairen der zeemacht van verlof en permissie deden terugkeren.

'Hun verschijnen gaf het beklemmende van oorlogsfronten'.
Foto afkomstig van Bureau Maritieme Historie (BMH no. 38-34)

Allen hebben de gegeven orders dadelijk opgevolgd en de terugkeer naar de schepen en standplaatsen is vlot verlopen.
De directeur van 's rijkswerf te Willemsoord deed ook het werfpersoneel op zondag binnenkomen voor zover dit nodig was voor het vaargereed maken van al het beschikbare kleine materieel.
De regeling der Koninklijke Marine voor de hulpverlening is vastgelegd in de 'Order van blijvende aard van de commandant zeemacht Nederland nr. 170'.
De commandant maritieme middelen (CMM) te Amsterdam, kapitein ter zee J.F. van Dulm, M.W.O., was aangewezen als officier belast met de hulpverlening door de Koninklijke Marine bij watersnood (OBHW) en was als zodanig verantwoordelijk voor de uitvoering van deze regeling, beter bekend onder de naam 'Operatie Noach'. Toen OBHW de eerste berichten van de watersnood om ongeveer 08.00 uur kreeg, trof hij onmiddellijk de nodige maatregelen om 'Operatie Noach' ten uitvoer te brengen.
Hij had tot zijn beschikking een paar honderd officieren, onderofficieren en manschappen van diverse dienstvakken boven het personeel van reeds bemande schepen en vaartuigen.
De vaartuigen bestonden uit sleepboten, motorsloepen, jollen, vletten en rubberboten.
Na uitgerust te zijn met verbindingsapparatuur, noodvictualie, EHBO-artikelen, kleding, dekens en kombuisinventaris werden zij naar de rampgebieden gedirigeerd.
De vaartuigen, die zich reeds in inrichtingen der Koninklijke Marine nabij de rampgebieden bevonden, werden onmiddellijk ingezet.
Inmiddels was in Vlissingen om 08.45 uur alarm gemaakt en werd het marinepersoneel te Vlissingen opgeroepen om zich op het wachtschip te melden.
Van daaruit is telkens met verschillende sloepen en jollen in de stad hulp verleend.
Omstreeks 22.00 uur ontving de Koninklijke Marine opdracht van de Nederlandse territoriale bevelhebber om Goeree en Overflakkee te evacueren. Enige uren later kwam de Koninklijke Marine omstreeks 02.30 uur op 2 februari bij Stellendam op Goeree aan en omstreeks 04.00 uur bij Middelharnis op Overflakkee.
OBWH had gedurende de zondag getracht zich aan de hand van binnenkomende berichten zo goed mogelijk op de hoogte te stellen van de omvang van de ramp. Aangezien die berichten hem niet voldeden, maakte hij zodra de weersgesteldheid dit toeliet een verkenningsvlucht met een Firefly. Hij zag bij zijn verkenningsvlucht toen als eerste de totale alles overtreffende omvang van de ramp beneden zich en rapporteerde dit. Het tekort aan berichten uit de rampgebieden was ook de aanleiding om verbindingsapparatuur, die CMM Rotterdam inmiddels van het marine electronisch bedrijf te Oegstgeest had ontvangen, aan boord van de verschillende vaartuigen op te stellen. De verkenningsvlucht van OBHW was tevens de aanleiding om het zwaartepunt van de hulpverlening te verleggen naar Schouwen-Duiveland en Tholen (Stavenisse). OBHW scheepte zich met zijn staf aan boord van de mijnenveger Hr. Ms. Urk en begaf zich eerst naar Zierikzee en vervolgens naar Zijpe. Hij kon zich hierdoor snel naar alle terreinen van actie verplaatsen en tegelijkertijd alle berichten ontvangen en de nodige bevelen doen uitgaan. Later deed hij dit werk vanuit Hr. Ms. Abraham van der Hulst. Hij was ook coördinator bij het dirigeren van beschikbaar gestelde schepen naar de rampgebieden, zorgde voor het transport en de distributie van voedsel en drinkwater, zond voor zover mogelijk aflossingen van bemanning en aanvullingen van brandstoffen voor schepen en zorgde ook voor de radioverbindingen.

Hij stond in voortdurende verbinding met de commandant CMM Rotterdam, kapitein ter zee O. de Booy, die de bevoorrading vanuit Rotterdam leidde.
De marine heeft op talrijke plaatsen evacuatiewerkzaamheden verricht, o. a. bij Vlissingen, Kruiningen, Middelharnis, Zuidland, Wemeldinge, Hansweert, Burgsluis, Den Bommel, Galatheapolder, Stellendam, Hellevoetsluis, Numansdorp, Wissekerke, Kortgene, Wolphaartsdijk, Oudelande, Ellewoutsdijk en Bruinisse.
De overstelpende hulp van particuliere vaartuigen en bemanningen en het coördinerende werk van de Koninklijke Marine hebben er enorm toe bijgedragen dat in snel tempo hulp geboden en duizenden evacué's van de rampgebieden overgebracht konden worden.
De naam van kapitein ter zee b. d. C. J. W. van Waning, thans commandeur b. d., mag niet onvermeld blijven. Hij was op 31 januari in Ouderkerk aan de IJssel bij een vergadering van de Vereniging Schuttevaer. Toen hij zondagmorgen van de ramp hoorde, begaf hij zich met twee schippers met hun schepen naar Zierikzee en heeft daar tot 21 februari 1953 als CMM Zierikzee gefungeerd. Alles ging echter in nauwe samenwerking met OBHW, die in de eerste plaats het reddingswerk had te verzorgen.
De Koninklijke Marine had ook grote steun van het Britse Royal Navy Rhine Squadron, onder bevel van captain R. Casement, O.B.E., RN, dat met 14 schepen bij Bruinisse en Zierikzee. optrad.
De Marineluchtvaartdienst is zeer actief geweest bij de hulpverlening door de lucht.
De commandant van het marinevliegkamp Valkenburg, kapitein-luitenant ter zee vlieger jhr. P.J. Elias, deed vanaf de eerste morgenscherming tot het invallen van de duisternis goederen afwerpen boven de rampgebieden en reddingen uitvoeren.
Op de eerste dag werden door twee Mitchells verkenningsvluchten uitgevoerd boven Goeree en nabij Middelharnis. In totaal namen vier Mitchells, zes Harpoons, drie Sea Otters, twee Oxfords en enige Fireflies aan het reddingswerk deel.
Talloze vluchten werden uitgevoerd door het uitwerpen van rubberboten, voedsel, zandzakken en hulpmiddelen.
Bovendien was het enige hefschroefvliegtuig van de Marineluchtvaartdienst, de Sikorsky S-51 'Jezebel' boven de rampgebieden zeer actief. Op 2 februari werden door deze S-51 ongeveer 45 mensen gered en op 3 februari niet minder dan 64.
Een Harpoon-vliegtuig werd gedurende de eerste dagen van de reddingsacties als link-vliegtuig boven de rampgebieden gehouden, teneinde als verbindingsschakel te dienen tussen de afdeling operaties van het marinevliegkamp Valkenburg en de Sea Otters van de Marineluchtvaardienst.
Alle buitenlandse vliegtuigen alsmede vier Beechcrafts van de Rijksluchtvaartschool en vier Dakota's van de K. L. M. waren in een 'pool' bijeengebracht en opereerden onder supervisie van de Marineluchtvaartdienst.
Voor de verkeersleiding en tal van andere diensten betekende dit een grote inspanning, maar ieder gaf zich tot het uiterste.

Detachementen van het Korps Mariniers waren in de rampgebieden bezig met het dichten van dijken, het herstellen van verbindingen en met de evacuatie.
Zij verleenden hulp bij Stellendam, Middelharnis, Den Bommel, Ooltgensplaat, Galatheapolder, Hellevoetsluis, Zuidland, Numansdorp, Tiengemeten, Wemeldinge, Kruiningen, Texel, Krimpen aan de IJssel, Hekelingen, Simonshaven, Spijkenisse en Heenvliet.

Het enige hefschroefvliegtuig van de Koninklijke Marine, de 'Jezebel', in actie.
Foto afkomstig van het Bureau Maritieme Historie (BMH no. 38-37).

Hun verschijnen gaf het beklemmende van oorlogsfronten, het geruststellende van een doelmatige, grootscheepse hulp, het menselijke van de soldaat, ditmaal in dienst van het leven en de vrede.
Duizenden hebben zij beschermd, gered, gekoesterd en verzorgd. Honderdduizenden zandzakken zijn op smalle, drassige dijkjes door hun handen gegaan.
Temidden van de sleur en de routine van het soldatenbestaan in vredestijd kwam plotseling dit werk in de nachtelijke jammer van hun eigen vaderland als een nieuw hoofdstuk, even huiveringwekkend als groots.

(Bovenstaand artikel verscheen, in enigszins gewijzigde vorm, in het blad 'Alle Hens'(J.v.H.))

NAAMGEVING GENERAAL-MAJOOR KOOTKAZERNE

Generaal-majoor H. Koot. Foto afkomstig van de Sectie Krijgsgeschiedenis.

Op voorstel van de bevelhebber der Landstrijdkrachten heeft de minister van Defensie besloten dat de legerplaats 'De Wittenberg' te Garderen zal worden genoemd: 'Generaal-majoor Kootkazerne', naar wijlen reserve-generaal-majoor van de Generale Staf H. Koot, voormalig commandant van de Binnenlandse Strijdkrachten.
Besloten is de naamsverandering te doen ingaan op vrijdag 21 april 1978, na voltooiing van de huidige renovatie. Op deze dag zal op een representatieve plaats op het kazernecomplex een borstbeeld in brons van wijlen generaal-majoor Koot onthuld worden.
De gelden voor dit beeld, dat is ontworpen door Marian Gobius en werd gegoten door de Rijnlandsche Kunstgieterij te Leiden, zijn mede bijeengegaard door het Comité Generaal Koot. Van de secretaris hiervan ontving de redactie een korte levensschets van deze bijzondere persoon. Volledigheidshalve zij vermeld dat binnenkort van de hand van ons lid de heer G.J. van Ojen jr. een wat omvangrijker biografie zal verschijnen.

J. v. H.

GENERAAL-MAJOOR VAN DE GENERALE STAF H. KOOT

COMMANDANT DER BINNENLANDSE STRIJDKRACHTEN

Toen op zondag 17 deptember 1944 de stoutmoedige opmars begon van veldmaarschalk Montgomery's legers uit het reeds bevrijde België naar het noorden en duizenden parachutisten in Brabant, Noord-Limburg en Gelderland landden om de belangrijke rivierovergangen bij verrassing in handen te krijgen, leek het er op dat het einde van de Tweede Wereldoorlog in Europa snel voorbij was. Anders dan op 5 september, Dolle Dinsdag, berustte die veronderstelling niet op oncontroleerbare geruchten en onjuist geïnterpreteerde radioberichten, maar op harde feiten en alleen een geboren pessimist kon nog twijfelen aan het succes van operatie Market-Garden.
Maar niet alleen de vijand werd overrompeld en in verwarring gebracht, ook in het nog bezette deel van Nederland werden velen verrast door deze niet vermoede actie.
De bevrijding stond na ruim vier jaar bezetting voor de deur en de kans op een snelle ontruiming, zoals in België, leek aanwezig. Dat betekende evenwel tevens dat een laatste beroep zou moeten worden gedaan op de tot dusver nauwelijks gecoördineerde activiteiten van de onderscheidene verzetsgroepen. Niemand immers had de illusie dat de vijand zich zonder slag of stoot zou overgeven en vooral voor de sabotage achter het front zou men een beroep moeten doen op de medewerking van die verzetsgroepen. Vele malen reeds was van Londen uit een poging ondernomen tot bundeling van het verzet te komen zonder dat dit tot resultaat leidde. Nu echter was die bundeling onontkoombaar. Maar wat op papier gemakkelijk uitvoerbaar was, de vorming van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, bleek in de praktijk heel wat moeilijker.
Eén der belangrijkste vragen, die zich aandiende, was wie het commando op zich zou nemen van dit op historische, politieke en religieuze gronden zo verdeelde verzet.
Terwijl ter weerszijden van de corridor door Brabant, in en om Nijmegen, maar vooral in de streek tussen Oosterbeek en Arnhem de gevechten voortduurden, gingen in bezet Nederland twee mannen op stap om iemand te zoeken, die zich met deze moeilijke taak zou kunnen en willen belasten:

mr. C.J.F. Caljé, de Ordedienst vertegenwoordigend, en G. Pruys, die namens de KP optrad. Ze bedienden zich op hun speurtocht van hun schuilnamen: Van Amstel en Kees.
De gedachten gingen allereerst uit naar de man, die in de eerste fase van de mobilisatie van 1939 tot opperbevelhebber van land- en zeemacht was benoemd, generaal I. H. Reynders, in het voorjaar van 1940 vervangen door generaal Winkelman. Generaal Reynders evenwel meende het commando te moeten weigeren, zich daarbij op het standpunt stellende, dat hij zich uitsluitend op verzoek van H.M. de Koningin opnieuw beschikbaar wilde stellen voor een militaire functie.
Kolonel V. E. Wilmar, die daarna werd gepolst, had bezwaren van andere aard: hij was van oordeel dat het tijdstip om een dergelijk commando te aanvaarden, nog niet was aangebroken.
Maar er was nog een derde candidaat, de in het Haagse Bezuidenhoutkwartier wonende reserve-kolonel van de Generale Staf Henri Koot, die reeds sinds 1933 verbonden was geweest aan de Inlichtingendienst van de Generale Staf en wel voornamelijk als codespecialist.
Kolonel Koot had, toen hem het voorstel werd gedaan commandant te worden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, weinig bedenktijd nodig, hij pakte snel enkele persoonlijke bezittingen bij elkaar, nam afscheid van zijn vrouw en vertrok naar Amsterdam, waar hij zijn intrek nam in het snel geïmproviseerde hoofdkwartier, een paar lege vertrekken van een kantoorpand in de Nes.
Het was de 21ste september 1944. Het werk kon beginnen.
Maar ongeveer tezelfdertijd bereidden de restanten van de luchtlandingstroepen, die bij Arnhem waren neergekomen, hun terugtocht voor: operatie Market-Garden, te ambitieus opgezet, was mislukt en de bevrijding, die zo nabij had geleken, zou nog maanden op zich laten wachten. Het commando van kolonel Koot zou van veel langduriger aard blijken dan wie dan ook had kunnen of durven vermoeden.
Wie was de commandant van de B. S. ? Hendri Koot was op 29 december 1883 te Boleleng op Bali (Ned. Oost-Indië) geboren uit een huwelijk van Alexander Willem Koot, ambtenaar bij het departement van Burgerlijke Openbare Werken, en Alexandrina Kiem. Zijn vader was reeds eerder gehuwd geweest, maar op 36-jarige leeftijd reeds was hij weduwnaar.
Uit dat eerste huwelijke waren drie kinderen geboren, het tweede werd met nog eens tien kinderen gezegend. Een jaar na Henri's geboorte werd zijn vader gepensioneerd, maar hij kon zich niet veroorloven van een gering overheidspensioen te gaan leven en hij aanvaardde dan ook de betrekking van rooimeester van de afdeling Soerabaja bij hetzelfde departement, dat hij zojuist had verlaten, alleen nu in tijdelijke dienst. Pas in 1911 zou hij ook deze functie neerleggen, hij was toen 75 jaar oud.
Zijn zoon Henri besloot na zijn HBS-jaren een militaire loopbaan te kiezen.
Hij was niet de eerste uit de oorspronkelijk uit Alkmaar stammende familie, die deze keus deed: zijn grootvader, Gerrit Jan Koot, was in 1830 op 21-jarige leeftijd naar Indië gegaan als officier van gezondheid. De carrière van zijn kleinzoon begon met een reis in de andere richting: hij ging naar de Koninklijke Militaire Academie in Breda, waarna hij in 1904 werd beëdigd tot tweede luitenant van het Koninklijk Nederlands-Indische Leger. Hij keerde terug naar zijn geboorteland, maar nam zeven jaar later opnieuw afscheid van zijn ouders - hij zou beiden nooit meer terugzien - om te 's Gravenhage een cursus te volgen aan de Hogere Krijgsschool.

Het zou misschien voor de hand hebben gelegen, dat hij bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 terug was gekeerd naar Nederlands-Indië, maar wegens zijn grote kennis van het ontcijferen van geheime telegrammen werd hij bij de Generale Staf geplaatst als code-officier. Voor zijn verdiensten op dit gebied werd hem op 14 juni 1918, dus voor het einde van de eerste wereldoorlog, een uitzonderlijke onderscheiding verleend, namelijk de zilveren Eremedaille voor Voortvarendheid en Vernuft, behorende bij de Huisorde van Oranje. Na de oorlog kwam er aan zijn militaire carrière abrupt een einde: in de rang van kapitein werd hem op zijn verzoek eervol ontslag uit de dienst verleend.
Gehoorgevend aan een uitnodiging van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, werd Henri Koot ambtenaar bij dat departement, maar hij bleef wel werkzaam op het terrein, dat hij beter dan wie ook kende: het coderen en decoderen van geheime berichten. Hierbij moet worden aangetekend dat hij als reserve-kapitein ter beschikking bleef van de Generale Staf.
In 1929 aanvaardde hij nog een andere functie: hij werd lector aan de Rijksuniversiteit te Utrecht in de Maleise Taal.
In 1933 trad Henri Koot andermaal in dienst van de Generale Staf.
Na de meidagen van 1940 werd hij door de Duitsers in hechtenis genomen en opgesloten in het zgn. Oranjehotel te Scheveningen. Welke beschuldigingen tegen hem werden ingebracht is niet bekend, maar in ieder geval leverden deze niets op en in december 1940 werd hij op vrije voeten gesteld. Hij bood toen zijn diensten aan aan het Nederlandse Rode Kruis en in deze kwaliteit ontplooide hij weldra zowel openlijk als in het geheim vele activiteiten ten behoeve van zijn landgenoten in nood. Zijn verdiensten waren bij een der oudste verzetsgroepen, de Ordedienst, goed bekend en dit contact leidde er toe, dat hij in september 1944 werd aangezocht voor de functie van commandant der Binnenlandse Strijdkrachten.
Het mag misschien enige verbazing wekken dat er over het privéleven van deze officier niet alles bekend is, maar dit is voor een groot deel te wijten aan het feit dat Henri Koot zelf een zwijgzaam en gesloten man was, zelfs tegenover zijn echtgenote. Daar komt nog bij dat vrijwel alle stukken over zijn leven later bij de brand die zijn woning vernietigde, zijn verloren gegaan. De vraag of kolonel Koot op het moment van de aanvaarding van zijn functie als CBS zelf een redelijk inzicht had in de aard en de omvang van de taak die hij aanvaardde, kan men zonder meer ontkennend beantwoorden: niemand kon op de 21ste september 1944 beseffen welke moeilijke maanden er voor de boeg zouden liggen.
Allen die hem van nabij hebben gekend, zijn het er echter wel over eens, dat bij zijn beslissing eerzucht of ijdelheid hoegenaamd geen rol hebben gespeeld, omdat hij daar geheel vreemd aan was. De taak die hij aanvaardde, beschouwde hij als een opdracht die vervuld moest worden. Op die 21ste september dan arriveerde kolonel Koot onder de schuilnaam Van der Hoeven op zijn commandopost in de Amsterdamse Nes, formeel nog niet direct als BS-commandant, aangezien zijn benoeming nog moest worden goedgekeurd door de Bevelhebber der Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, prins Bernhard, die toen zijn hoofdkwartier in Brussel had. Deze goedkeuring kwam door de gebrekkige verbindingen pas op de 20ste october binnen. Gedurende die eerste weken fungeerde kolonel Koot dan ook als commandant van het Delta Centrum, zoals het overkoepelend orgaan van de drie voornaamste verzetsorganisaties die gewapenderhand de vijand bestreden, werd genoemd.
Die drie organisaties waren de L.O. - L.K.P. (Landelijke Organisatie van Hulp aan Onderduikers en Landelijke Knokploegen), de Ordedienst en de Raad van Verzet.

Voor een juist begrip moet er op worden gewezen dat het aantal verzetsgroepen veel groter was, maar ze hielden zich niet alle bezig met gewapend verzet, zoals het plegen van overvallen, het liquideren van handlangers van de vijand, het plegen van sabotage enzovoorts. Het ondergrondse werk bestreek echter een veel groter terrein, zoals de hulp en steun aan vervolgden en aan degenen die zich aan de Duitse 'Arbeitseinsatz' onttrekken, het vervalsen van papieren en de illegale pers.

Tussen al die groepen en groepjes bestond vaak een natuurlijk gegroeide rivaliteit, die een samenwerking lange tijd in de weg heeft gestaan. Bovendien waren er, ondanks het gemeenschappelijke grote doel, afbreuk doen aan de vijand, politieke en godsdienstige verschillen. De O. D., voortgekomen uit de kring van Nederlandse officieren, droeg in het oog van andere organisaties alleen daardoor al een rechtse, behoudende signatuur.

De L. O. - L. K. P. opgericht door de al jaren in de gereformeerde kerk werkzame mevrouw Kuipers-Rietberg en de gereformeerde predikant ds. Frits Slomp, recruteerde haar medewerkers voornamelijk uit protestants-christelijke kring en onderhield sterke banden met het ondergrondse blad Trouw. De Raad van Verzet was meer links georiënteerd. Aan deze afbakening moet echter ook weer niet teveel waarde worden gehecht, want niet altijd en niet overal waren de scheidslijnen scherp te trekken. Zowel O. D. als R. V. V. beschikten over een uitgebreid net van koeriersdiensten en geheime verbindingen met Londen.

Schikten nu de topfiguren van deze drie groepen, die tot dusver alle min of meer zelfstandig hadden geopereerd, zich in de nieuwe situatie, waarin zij werden onderworpen aan een op militaire leest geschoeide organisatie en aanvaardden zij het gezag van een commandant, die voor de meesten een onbekende was? En omgekeerd: slaagde kolonel Koot erin enige greep te krijgen op dit heterogene gezelschap, waarin niet zelden ook nog de persoonlijke rivaliteit een rol speelde? De bereidheid tot samenwerken was er ongetwijfeld wel en trouwens, de noodzaak daartoe was er eveneens. Militaire ondergeschiktheid en een eenhoofdige leiding waren voorwaarden die door het hoofdkwartier der geallieerde strijdkrachten waren gesteld om het verzet in Nederland van wapens en sabotagemateriaal te voorzien. Zonder die middelen kon er van een effectieve actie achter het front geen sprake zijn, maar samenwerking in BS-verband betekende wel het prijsgeven van een vaak moeizaam verworven zelfstandigheid. Heftige meningsverschillen konden dan ook niet uitblijven en de zo gewenste discipline was bij sommige onderdelen vaak ver te zoeken. Slechts in enkele gewesten en in enkele steden kon een hecht militair verband van blijvende aard tot stand worden gebracht.

Tactvol optreden en een persoonlijk overwicht van kolonel Koot droegen er evenwel toe bij, dat de CBS desondanks menigmaal het vertrouwen wist te winnen en telkens weer oplaaiende onenigheid de kop kon indrukken. De spanningen bleven echter bestaan tot de laatste dag en ze maakten het werk er niet gemakkelijker op.

Weldra bleek ook dat de commandant zich over de feitelijke gevechtskracht van de BS weinig illusies behoefde te maken. Slechts in beperkte mate was het mogelijk een inzicht te krijgen in het aantal door de lucht aangevoerde wapens en de wijze waarop deze werden verdeeld. Daar kwam bij, dat een deel van die wapens weer verloren ging doordat zij in handen van de vijand vielen en ook kwam tussen de groepen onderling diefstal van wapens voor.

Na de bevrijding bleek, dat meer dan 30. 000 wapens boven Nederland waren uitgeworpen, maar men heeft hiervan slechts een beperkt aantal kunnen registreren.

En al even onzeker was het, althans in het begin, een inzicht te krijgen in de sterkte van de BS aan manschappen. Een reeds op 22 september 1944 daarop betrekking hebbend bevel werd slechts zeer ten dele nagekomen.
Alsof dat alles nog niet genoeg was kwam daar nog bij dat het contact met de onderscheidene ondercommandanten vaak slechts met moeite tot stand kwam en dat het dan nog vaak maar de vraag was of deze wel bereid waren aan hen verstrekte opdrachten ook uit te voeren.
Voor iemand die gewend is in militaire zin leiding te geven een zacht gezegd nogal wonderlijke situatie, maar zo lagen de zaken nu eenmaal.
Maar ook naar boven bleek het moeilijk de eenheid tot stand te brengen en te handhaven.
Voor kolonel Koot moet het wel een bijzonder teleurstellende ervaring zijn geweest dat de rivaliteit tussen de samenwerkende groepen ook nog in de kritieke septemberdagen op verschillende plaatsen hinderlijke vormen had aangenomen.
Met een der leidende figuren van de RVV ontstonden zulke grote moeilijkheden dat dit met hem tot een volledige breuk leidde. Een ander zou er onder deze omstandigheden wellicht het bijltje bij neer hebben gelegd, doch kolonel Koot spande zich telkens weer tot het uiterste in de geschillen uit te praten en bij te leggen. Dat lukte hem ook meermalen.
Als bijzonder grievend moet kolonel Koot de pogingen hebben ervaren, die van bezet gebied uit zijn gedaan om zijn positie te ondermijnen in het hoofdkwartier van prins Bernhard.
Eind maart 1945 bereikten deze een climax en hij overwoog even of het toch niet het beste zou zijn zijn functie neer te leggen. Opnieuw liet hij andere belangen, zwaarder wegend dan zijn persoonlijke, de doorslag geven: hij besloot te blijven, mede trouwens ook omdat het laatste grote offensief van de geallieerden nu elk moment verwacht kon worden en een wisseling van commando op dit moment en op een zo vitale positie allesbehalve gewenst zou zijn.
Bij dit alles kwam nog dat omstreeks dezelfde tijd zijn woning in Den Haag bij het bombardement op het Bezuidenhoutkwartier volledig werd verwoest. Verscheidene dagen verkeerde hij in volledige onzekerheid omtrent het lot van zijn vrouw, die echter erin was geslaagd op het nippertje het brandende huis te verlaten.
Ondanks alle interne wrijvingen en geschillen ging het verzetswerk door en juist in deze laatste fase van de oorlog werd de strijd met grote hardheid en verbittering gevoerd.
De wraak van de vijand was ongenadig: de gevangenissen waren overvol en wanneer de Duitsers het nodig achtten haalden zij een aantal van hen uit de cellen, die dan op de openbare weg werden gefusilleerd. Een bijzonder tragisch dieptepunt bereikten deze represailles, toen in maart 1945 Rauter 'höhere SS- und Polizeiführer', tussen Arnhem en Apeldoorn bij de Woeste Hoeve bij een nachtelijke schietpartij zwaar werd gewond. Deze en andere gebeurtenissen droegen er niet toe bij de reputatie van de BS te verhogen. Was, zo vroegen velen zich af, dat 'soldaatje spelen' nu wel nodig, wanneer dit tot zulke strafmaatregelen leidde? Nog in het voorjaar van 1945 maakte kolonel Koot een inspectiereis door de oostelijke en noordelijke provincies, die weliswaar zonder incidenten verliep, maar van het zo zeer gewenste persoonlijke contact met de gewestelijke commandanten kwam niet veel terecht. Men moet daarbij bedenken, dat het reizen in die dagen een vaak moeilijke expeditie was, zeker voor iemand in de positie van kolonel Koot, die, gezocht als hij werd, zich daarbij moest bedienen van papieren van een hoofdambtenaar van de Centrale Controledienst, een vorm van camouflage, die destijds wel vaker werd toegepast.

Kort daarna kwam het lang verwachte offensief der geallieerden, die de Rijn overstaken en binnen enkele weken tot diep in Duitsland doordrongen. In ons land betekende dit een snelle bevrijding van de oostelijke en noordelijke provincies. Het Eerste Canadese leger stak de IJssel bij Deventer over en drong vervolgens over de gehele Veluwe door tot de Grebbelinie. Maar verder kwamen de bevrijders voorlopig niet. Velen leek het verstandig nu pogingen te ondernemen met de vijand te onderhandelen over een capitulatie. Een militair optreden in het dicht bevolkte westen van ons land, dat ook nog door uitgebreide militaire inundatiën was afgesloten, zou niet alleen belangrijke verliezen voor de Canadezen meebrengen, doch tevens rampzalige gevolgen voor de burgerbevolking hebben. De vernielingen, die reeds waren uitgevoerd, zouden ongetwijfeld op nog veel grotere schaal een verwoestend spoor door het land trekken, waarbij kwam, dat de voedselvoorraden nu uitermate schaars werden en de hongerdood voor duizenden dreigde als er niet spoedig hulp kwam. Zowel bij de capitulatieonderhandelingen met de Duitse autoriteiten als bij de regeling die resulteerde in de bekende voedseldroppings boven het hongerende westen des lands, vervulden de CBS en zijn staf een belangrijke rol. Een duidelijk dreigende catastrofe in deze reeds zo moeilijke aprilmaand van 1945 kon worden afgewend. Merkwaardigerwijze werd in deze spannende dagen de positie van de CBS opnieuw uitgehold door interne tegenstellingen en een persoonlijke machtsstrijd binnen de kring van enkelen, die juist nu zijn nauwste medewerkers zouden moeten zijn geweest.
Het einde van de oorlog kwam voor velen nog totaal onverwacht: vrijdagavond 4 mei 1945, om half negen 's avonds, bracht de radio uit Londen het bericht, dat de Duitsers zich onvoorwaardelijk hadden overgeven. De daarop volgende dagen en nachten leverden voor de inmiddels tot generaal-majoor bevorderde commandant van de BS en zijn staf nog spannende uren op. De strikte bevelen dat ter voorkoming van onnodig bloedvergieten de BS tot nader order niet in het openbaar mocht verschijnen, waren voor velen een bittere teleurstelling. Hier en daar kwam het tot ernstige incidenten. Bij dit alles kwam nog dat de Canadese legerleiding geen hoge dunk had van de BS, zich daarbij baserend op de slechte ervaringen met het gewapend verzet in Italië en Frankrijk. Dit alles leidde er toe dat het einde van de bezetting, die vijf jaar had geduurd, juist in de kring van de BS door velen als een anti-climax werd ondervonden.
Generaal Koot was er de man niet naar om zich door deze gevoelens te laten leiden. Hij bleef op zijn post en indien hij al in die teleurstelling deelde liet hij dit niet naar buiten blijken. Zijn benoeming tot Ridder der Militaire Willemsorde 4e klas, die na de oorlog afkwam, kwam hem dubbel en dwars toe.
In 1946 werd de oud-commanant der Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten op zijn verzoek andermaal eervol ontslag uit de militaire dienst verleend.
Na nog een aantal belangrijke functies tot zijn vijfenzeventigste verjaardag in december 1958 te hebben vervuld, overleed hij kort daarna op 18 januari 1959.
Zonder uiterlijk eerbetoon, slechts in de kring van zijn familie en enkele vrienden, waaronder een aantal oud-BS-ers, werd zijn stoffelijk overschot in Westerveld verast.

HET KAMP VAN ZEIST EN DE PYRAMIDE VAN AUSTERLITZ

door J. C. Hopperus Buma.

Gedurende studies verricht op het Rijksarchief te Zwolle werd mijn aandacht getrokken door een artikel in een Overijsselsche Courant van maart 1851.
In genoemd artikel gaf, een voor mij onbekend gebleven bejaarde oud-officier, zijn herinneringen aan een verblijf in het Kamp van Zeist in het jaar 1804.
Deze voor die tijd enorme Frans-Bataafse troepenconcentratie met de daaraan verbonden aanleg van een kunstmatige heuvel, de Pyramide van Austerlitz, heeft tot de verbeelding van de ingezetenen van het Sticht en zelfs ver daarbuiten tot in deze tijd gesproken.
Het in deze, meer dan honderd vijfentwintig jaar oude aflevering van de Overijsselsche Courant vermelde verslag, komt mij interessant genoeg voor om in 'Mars et Historia' te worden opgenomen.
De enkele overdrijving, dat men vanaf de pyramide, heuvel plus obelisk 120 voet, de torens van onder andere Alkmaar, Rotterdam, Zwolle en Breda kon onderkennen, moet de lezer op de koop toe nemen!

KAMP BIJ ZEIST

De weinigen, die nog in het land der levenden zijn en in 1804 onder den generaal Marmont bij Zeist gekampeerd; de meerderen die in dien tijd dat kamp bezocht; en de zeer velen, die later de pyramide een bezoek gegeven en beklommen hebben, zal eene beschrijving van dat merkwaardig kamp uit een brief van een Bataafsch officier overgenomen, niet onwelkom zijn.
De ruwe noordenwinden, die deze streken bezoeken, noodzaken straten en wandelingen te verlaten dreigen de ligte woningen in de lucht te voeren, en brengen wanorde en verwoesting in onze kleine huishoudens. De naaldvormige bladeren der ontwortelde dennen, bedekken onze tenten; de kleurige mos wordt bleek en vaal, de lange lanen, het bekoorlijk plantsoen, de gastvrije zoodenbanken, onze kleine werken, onze lieve nietigheden zijn zonder bezoeker; alles kondigt aan dat de kamp-werkzaamheden hebben opgehouden, en dat de krijgsman weldra de winter-kwartieren wenscht te betrekken.
En ik, de vingers bijna verkleumd van koude, stel mij voor eene schets te ontwerpen, geschikt met de middelen bekend te maken, waarvan een jonge held in tijd van vrede, gebruik maakt, om 18.000 soldaten gedurende zes maanden in een kamp vereenigd, tot den krijgsdienst te bekwamen, hen te gewennen aan een leven vol moeijelijkheden en aanhoudenden arbeid, tegen de vermoeijenissen des krijgs te verharden, hunne industrie op te wekken, en daarbij tevens zulk eene tevredenheid aan den gang te houden, dat zelfs de vreedzaamste wijze, de woeligheid van het krijgsmansleven, zoude leeren lief krijgen.
Het vereenigde Hollandsche leger maakte sints December 1803 de regter vleugel van het groote Engelsche uit. De generaal Marmont, Raad van State en Inspecteur-Generaal der Fransche artillerie, reeds bekend door den roem welke hij zich in vroegere veldtogten verworven had, nam in Februarij van dit jaar, uit zuivere geestdrift voor het welzijn van den dienst en uit ware liefde voor den krijgsman, het bevel over het Bataafsche leger op zich.
Hij volvoerde met ijver het geliefkoosd opgevat plan, om de helft van zijne armee in het midden der republiek te vereenigen, teneinde elk oogenblik gereed te zijn,

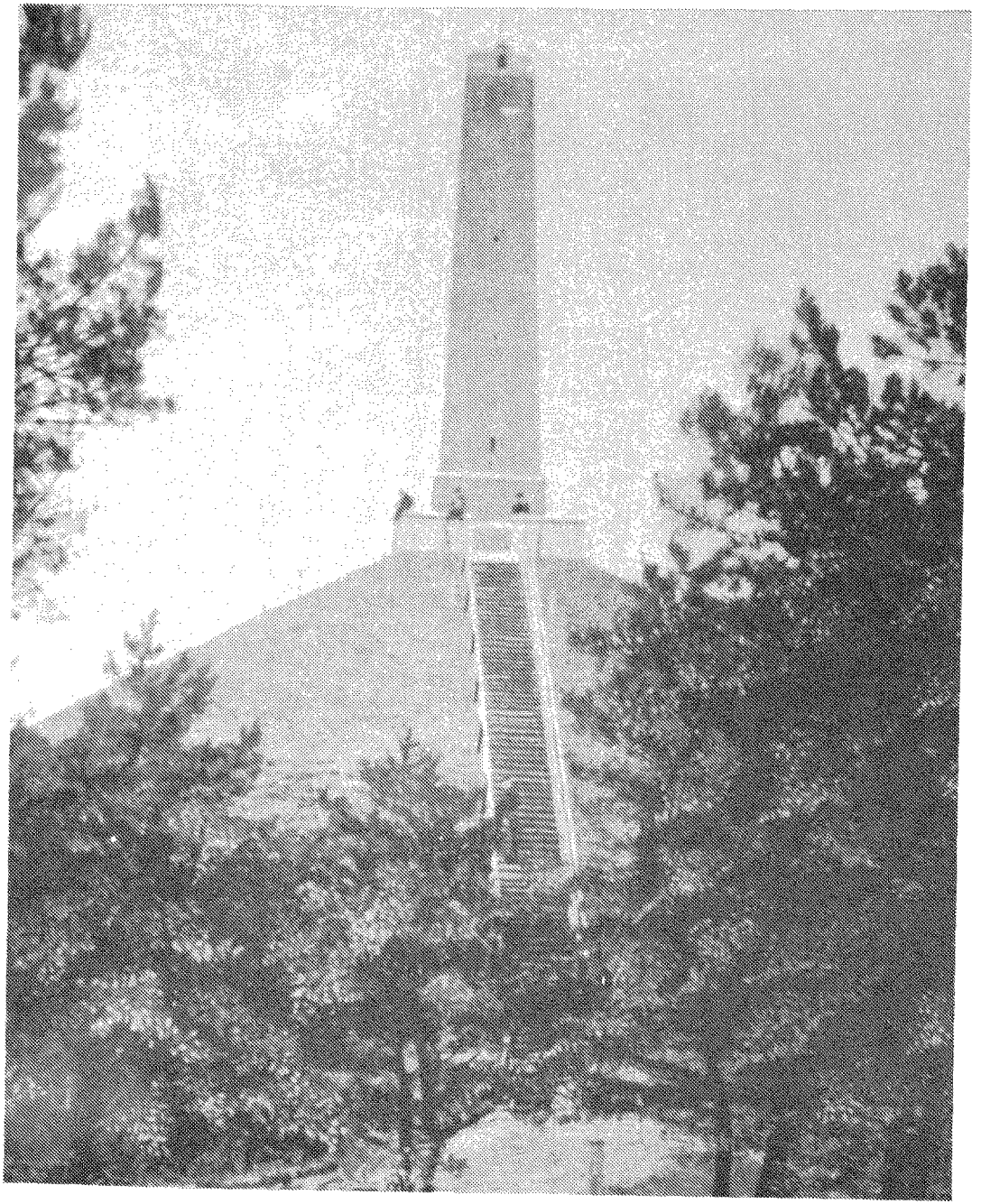

De Pyramide van Austerlitz.

zich op alle punten te begeven, en de gezondheid der manschappen het minst bloot te stellen aan de schadelijke inwerking der weersgesteldheid op de zeekusten.
Sints Junij waren de beletselen, welke het terrein aanboden, overwonnen, en de werken der ingenieurs geëindigd. Veertig putten, enkele zestig voet diep, gaven overvloedig, in het midden dezer woeste gronden, zulk een heerlijk wel-water, als slechts den Hollander door zijne betrekkingen met den vreemdeling bekend is.
De transporten werden geregeld, bakkerijen, smederijen werden opgerigt; de heide een uur in den omtrek tot de wortels toe verbrand. Men stelde zich aan de vleugels van het kamp in het bezit van twee bosschen, ten dienste van het leger. Te Utrecht werdt een magazijn opgeslagen van geheel nieuwe tenten met hun toebehooren, en een ongelooflijke voorraad van allerlei soort van gereedschappen deed genoeg bemerken, dat men er op rekenen kon niet stil te zitten.
In de loop van Junij verlieten de afdeelingen der generaals Boudet en Grouchy hunne kantonnementen, en sloegen met hunne chefs, de eerste tenten van het kamp op.
Den 14 Julij was de dag waarop de geheele ontzaggelijke uitgestrektheid der heide aan de militaire oefeningen gewijd werd. De bezoekers hadden het genoegen een wapenschouwing van 11.000 man bij te wonen.
Tegen het einde van Julij bezette Dumonceau zijne linie, met het groot artillerie part.
Het geheele kamp was zamengesteld uit de volgende troepen:

Infanterie	Fransche: Divisie BOUDET. 18e regiment jagers te voet, 11de en 35ste regiment infanterie van linie Divisie GROUCHY 84ste en 92ste regiment infanterie van linie.
Infanterie:	Bataafsche: Divisie DUMONCEAU. De Duitsche grenadiers, 19de bataillon infanterie, 1ste en 2de bataillon van Waldeck, 10e 17de en 18de bataillons infanterie en het bataillon nationale grenadiers.
Cavallerie:	Fransche: 6e regiment huzaren en het 8ste regiment jagers te paard. Bataafsche: 2de regiment dragonders en 1ste regiment huzaren.
Artillerie:	8 kompagnies Fransche en 4 kompagnies Bataafsche artillerie te voet. 1 kompagnie Bataafsche artillerie te paard.

Verschillende kompagnies, bestaande uit: pionniers, sappeurs en mineurs, zonder de guides der generaals en de trein te tellen.
Onze tenten verhieven zich treurig op de afgebrande zwarte heidevelden en ik gevoelde mij niet meer aangenaam opgewekt bij de gedachte, den ganschen zomer veroordeeld te zijn, onder een vreemd soortige menschen massa te leven, zonder bepaald oogmerk bij elkander gekomen, en gedwongen tot den vervelenden dienst in vredestijd.
Wij bragten de eerste dagen door met het gelijk maken van ons terrein, en alle noodzakelijke maatregelen te nemen, om ons voor regen en wind te beschutten. Op een morgen bij het aanbreken van den dag, hoorden wij bijlslagen in het naburig bosch weergalmen en het verward geschreeuw van duizende stemmen. Het waren talrijke detachementen der divisie van Grouchy, die met gejuich groote boomen in hun kamp bragten, en des avonds zag men eene schilderachtige rei dennen, versierd met vlaggen en lofwerk voor de tenten der officieren in het front der kompagnie.
Het voorbeeld was gegeven. Meer was er niet noodig; het hout viel onder de herhaalde slagen onzer soldaten en na verloop van acht dagen, geleek ons kamp, op een tuin, naar een gemaakt plan aangelegd.
Tenten, wapens, uniformen, maakten sierlijke schakeringen en vermengden zich vrolijk met het groen. Om overal kleine bloemperken aan te leggen, beroofde men de heide van haar mos en hare bloemen, en opmerkingswaardig was het, dat er eene in het oog loopende harmonie bestond alsof het afgesproken was, van alle deze bijzondere tuintjes, een groot geheel te maken. Langs de linie voor de putten der bataillons, maakten de kompagnies zooden banken, door zware boomen overschaduwd, en het altoos zoo zeer verlangd etensuur, verzamelde het geheele kamp in deze lange laan bij de rookende borden. Op de linie der gewone ovens maakte men verschillende vrij gelijkvormige keukens, de eene nog sierlijker en smaakvoller dan de andere ingerigt, en elk uur van den dag, niet bestemd voor de vele dienstzaken, wekte den ijver en spitsvindigheid der soldaten op en zag men hen met aangenamen en nuttigen arbeid bezig.
De langdurige regens in Julij en Augustus, maakten het noodzakelijk bergplaatsen voor de wapenen aan te leggen, ten einde deze voor de zoo hoogst schadelijke roest te beveiligen. Men bleef niet achterlijk, en met genoegen werden de officieren onder de arbeiders opgemerkt. Met de ellendigste gereedschappen wist de soldaat met groote vaardigheid, naar een meer uitgebreid plan, te timmeren met hout dat hij zelf in de bosschen gehakt had; maakte muren-gevels van mos, gebruikte het bedstroo om het dak te digten, vervaardigde deuren, tafels, banken, blinden,en meubelde het geheel met zoo veel orde en smaak, dat een gegoede dorpeling zich niet geschaamd zoude hebben, zulk een huis te bewonen.
Voor de helft der kompagnie diende het tot slaap- en eetkamer en bij slecht weder tot societeit. In het kort, onze kamp geleek toen op een, met veel regelmatigheid op een grote schaal gebouwd dorp. Dezelfde noodzakelijkheid om zich aan de guurheid van het weder te onttrekken, bragt het er toe: wacht- en schilderhuizen te bouwen, en weldra bevond zich elke post voor regen en wind beveiligt. De wapenen even als de tenten; werden op hoogten geplaatst en versierd met de schoonste bloemen dier streken.
De geheele oppervlakte en het front van het kamp was gelijk gemaakt, bestrooid met wit zand, en onderhouden met regt Hollandsche netheid.

Lanen bragten ons naar de verschillende staven van het hoofd-kwartier des legers, terwijl de talrijke kippen enz. welke de tenten omringden, dit tafereel volmaakte, gevende aan het kamp den schijn eener vlijtige kolonie.
De soldaten dachten niet meer dan zich te verheugen over den goeden uitslag hunner pogingen en zagen volstrekt geene dringende behoefte om andere werken aan te vangen, toen een merkwaardige order van den generaal hunnen ijver, om een monument op te rigten als herinnering aan dezen gedenkwaardigen zomer, op nieuw opwekte.
Op denzelfden dag den 19September, omringden de zes brigades infanterie, in colonne de hoogste plateau van den Amersfoortschen berg, een kwartier van den regter-vleugel van het kamp gelegen. De tusschen ruimten werden bezet door cavallerie en artillerie, en de hoofden der colonnes vormden rondom de hoogte een halve cirkel van 1000 passen, in welks midden een obelisk van dennentakken, met de vlaggen der beide natien versierd, de plaats van het monument aanwees. De uitreiking der decoratien van het legioen van eer, door den generaal aan een groot aantal officieren en soldaten, werd vergezeld door een aanspraak, die met vreugdekreten en het leve de Keizer leve de generaal en salvo's uit het geschut eindigde.
De generaals legden met graszooden den grond van het monument. Eene groote wapenoefening, een feest aan alle gedecoreerden in het hoofd-kwartier, algemeene vermaken voor alle bataillons, en een vuurwerk, waarvan het bouquet bestond in een vlammende ster, waarboven men las: Leve Napoleon, Keizer der Franschen, maakten een einde aan deze schoonen dag.
Volgens de bepaling der dagorde, begaven zich voor het aanbreken van den volgenden morgen de drie eerste bataillons van de regter-vleugel op de bestemde plaats en om tien uren door drie andere vervangen, welke op hun beurt wederom door een gelijk aantal werden afgelost.
Aldus doorliep het werk het geheele kamp. De complete korpsen marcheerden in kapotjassen, maar met vaandels, muzijk en een kompagnie gewapende grenadiers om de wacht te betrekken.
De ingenieurs wezen de plaatsen aan, waar de kompagnies moesten werken.
De eene helft hield zich bezig met op de daartoe door bakens aangewezene plaatsen aarde te brengen, de andere belaste zich met het vervoer. Met slaande trom en versnelde pas naderden de pelotons, door hunne officieren gekommandeerd, beklommen met de stormpas de hoogte, stortten vrolijk hunnen last ter neer, om zoo spoedig mogelijk andere grond aan te brengen.
Het overbrengen duurde eenige uren zonder tusschenpozing. Generaals, officieren, soldaten, alles sloeg handen aan het werk, niemand verliet zijn korps. Allen werkten met gelijken ijver tot het oogenblik dat een generalen roffel het teeken gaf van een rust, die slechts een half uur duurde, en elk, zich kosteloos verkwikt hebbende aan het bier, hetwelk tot dat einde aangebragt was, begon op het gezigt der groote verandering in den aanbouw, welke slechts twee uren tijds gekost had, te juichen, en voelde zich het hart van vreugde kloppen.
Binnen zes dagen verkreeg deze hoop aarde eene hoogte van veertig voeten in de gedaante van een vuurspuwende berg, want men had gezorgd in het midden eene opening te houden om de stukken, betrekkelijk de oprichting dezer pyramide in te sluiten.
Deze papieren bevatteden de namen van alle korpsen en manschappen, welke in de vlakte van Zeist gekampeerd hadden, de vermelding van geboorteplaats, de graad van elk der militairen en eene korte maar juiste beschrijving der veldtogten, welke deze korpsen gemaakt hadden. De divisie-ganeraal Vignolles las, in bijzijn der rondom de crater vereenigde troepen, het proces verbaal der oprigting van het monument voor,

s loot het en met bijvoeging van gouden en zilveren munt met de beeltenis van Bonaparte, en de versierselen van het legioen van eer, in een looden doos, die, ten einde de herinnering van dit feest aan het nageslacht over te brengen, op den bodem van de pyramide neergelaten werd. De crater sloot zich weldra, om den vorige kegelvormige gedaante te hernemen.

Van nu af aan moest het werk met meer zorg en overleg voortgezet worden.
In de nabijheid der plaatsen, welke de bouwstoffen der pyramide geleverd hadden, toonden de timmerliedenhunnen ijver en overtroffen zich zelven. De troepen spitteden de grond om, bragten de zooden op de aangewezen plaatsen en de pionniers gaven aan den voet der naald eene hoogte van acht en eene breedt van zes voeten, met zoveel nauwkeurigheid en spoed, dat men de volgende week met de muur en vorm van trap konde aanvangen.
Het tooneel veranderde. De troepen, staande allen in dubbele rei op de trappen, hadden geen ander werk, dan de manden met zoden of aarde, die nu de zakken vervangen hadden, van hand tot hand te laten gaan; de hoogst staande soldaten ledigden ze en lieten ze met de meeste behendigheid naar beneden.
Na vier en twintig dagen arbeid bleef er niet meer dan eene hoogte van 20 voet ter voltooijing der pyramide over. Gedurende dat deze dapperen alle hulpmiddelen der werktuigkunde uitputtenden, om op deze ligte fundamenten het timmerwerk der zuil, hoog 70 voeten te brengen, hielden anderen zich bezig met op den afstand van 120 voeten rondom de pyramide ingravingen te doen, en den grond gelijk te maken. Weldra legde men de laatste hand aan het werk, door de obelisk met hekwerk te omgeven, en op den top met toestemming der bondgenooten de Bataafsche vlag te planten.
Het was op deze wijze, dat in 32 dagen tijds, de eerste Europesche pyramide oprees.
De perpendiculaire hoogte is van 70 voet tot den ongang en 120 tot den top der naald.
Elke grondlijn heeft dezelfde lengte, en elk der veertig trappen, die slechts tot den omgang loopen, is een en een half voet hoog. In het binnenste van de toren is een trap die tot onder het dak voert, en waar men het ruimste vergezigt van geheel Holland heeft. Men onderscheidt de torens van Amsterdam, Haarlem, Delft, Rotterdam, Breda, Arnhem en Zwolle, en ziet het grootste gedeelte van de Zuiderzee.
Bij den opgang der vier paden, welke naar elke zijde tot het voetstuk brengen, leest men op marmeren platen:

I Aan den Keizer der Franschen, Napoleon de Groote, vader van het volk en van het leger, Zijne kinderen van het kamp bij Utrecht.

II Gewonnen veldslagen door den Keizer:
Veldslagen van Montenotte, Dego en Millesimo, van Mondovj, overtogt van de Re, veldslag van Lodi, gevecht van Bachetta, overtogt van de Mincio, veldslagen van Lonado. Castiglione van de Brenta, St. Georges, Arcola, van de Favonte El Arich, de Pyramiden, Sedeman, de Berg Tabor, Aboukir, Marengo.

Overal waar hij streed, verzekerde hij de overwinning: door hem werd het Fransch grondgebied een derde gedeelte vergroot; hij vervulde met zijn roem.

III Hij maakte een einde aan den burgeroorlog, vernietigde de partijen, deed op de regeringloosheid eene wijze vrijheid volgen, herstelde de godsdienst, beurde het vertrouwen op, verrijkte de schatkist, liet wegen herstellen, nieuwe aanleggen, deed havens en kanalen graven, bevorderde de bloei der kunsten en wetenschappen, verbeterde het lot van den soldaat en deed den krijgsmansstand vereeren.
De algemeene vrede was zijn werk; de kwade trouw der Engelschen heeft de oorlog hernieuwd. Hij zal hen weten te straffen.

IV De groepen gekampeerd in de vlakte van Zeist, een gedeelte uitmakende van het Engelsch Bataafsch leger,
gekommandeerd door den generaal en chef Marmont, en onder zijne bevelen door de divisie-generaals Boudet, Grouchy, Vignolles, de Bataafsche luitenant-generaal Dumonceau enz. enz. (volgen de namen der officieren) en zamengesteld (volgen de namen der korpsen) hebben dit monument opgerigt ter eere van den Keizer der Franschen Napoleon de Eerste, bij zijn komst tot den troon, ten bewijze van bewondering en liefde; generaals, officieren en soldaten, hebben allen met gelijken ijver tot den opbouw gearbeid.
Een aanvang werd gemaakt den 24 Fructidor, jaar 12, en in 32 dagen voltooid.

Iets opmerkenswaardiger nog dan de bouw van dit monument, is de wijze waarop de oprigting heeft plaats gehad. Het deel dat ieder aan den arbeid nam, kon alleen bij zulk eene menigte den vrijwilligen ijver aan den gang houden; en de vrijheid zich aan zijn vrolijken luim te mogen overgeven, was alleen in staat die beleefdheid, die uitwisseling van goede diensten, die onderlinge achting, welke de vele werklieden zich betoonden te onderhouden. Bij den aankomst van vreemdelingen verzocht men hun vriendelijk en beleefd een zak aarde aan te brengen, opdat zij er zich op zouden kunnen beroemen aan den bouw der pyramide te hebben medegewerkt. De generaal, tevreden zijn doel, het leger onder zijne bevelen aangenaam bezig te houden, bereikt te hebben, heeft te gelijk zich zelven een gedenkzuil gestigt, die wel is waar door geen laauweren omkranst is, maar dan ook geen menschenbloed gekost heeft. Hij heeft den aankoop gedaan van het omliggend land, en de beginselen eener volkplanting gelegd, die hij Napoleon genoemd heeft, welke welligt in het vervolg deze heidevelden vruchtbaar zullen doen maken. Volgens een orde des generaals, zullen er uit elke der drie divisies infanterie, oude gekwetste en gehuwde krijgslieden genomen worden, om deze bij de pyramide te vestigen, en hen van alles te voorzien, wat zij noodig kunnen hebben.
Ik geloof dat dit ons laatste werk in de kamp is. De koude doet zich gevoelen en wij verlangen niets meer dan ons naar onze naburige winter-kwartieren te begeven.
Evenwel zal het ons onaangenaam zijn onze tenten, het leger en onzen generaal, die zoo zeer aller harten gewonnen heeft, te verlaten.
Op alle behoeften des krijgsmans oplettend, heeft hij kooplieden en leveranciers uitgenoodigd, en gezorgd in overvloed levensmiddelen van goede hoedanigheden tegen billijke prijs te kunnen bekomen; naijverig onzen arbeid te deelen, heeft hij voor zijn persoon betaald; oneenigheid en ziekte van ons verwijderd; er zich altijd op toeleggende onze troepen te verharden, heeft hij hen nieuwe geestdrift ingeboezemd door het verrigten van groote en schrandere wapenoefeningen.

Hij heeft de krijgstucht bewaard, het geduld, de liefde tot den arbeid en de op geruimdheid in zijn leger onderhouden. Hij heeft, door den overwinnaarsprijzen toe te kennen, alle soorten van openbare spelen, geschikt de vlug- en losheid der soldaten te bevorderen, aangemoedigt. Hij heeft met de officieren eveneens gehandeld door paarden-wedrennen en caroussel rijden. Hij heeft zijne mildheid zoo ver uitgestrekt, om eenige maanden een Fransch tooneel-gezelschap, dat zeer goed voldeed, te verbinden, en ons in een groot amphitheater eenige gratis-voorstellingen van paardrijders gegeven.
Eindelijk bragten de vele vuurwerken, welke bij het generaal-hoofdkwartier afgestoken werden, alle soldaten in zijne nabijheid.
De roem die van dit kamp uitging, de orde die er heerschte, de koffij huizen, de algemene tenten, de kroegjes, de winkels enz., bragten, bijzonder des Zondags, duizende bezoekers uit alle oorden der republiek in ons midden, en velen van ons hadden het genoegen, onze kleine werken door onze vreemde bezoekers bewonderd te zien.
Ik ben overtuigd dat, indien wij een veldtogt onder het bevel van den generaal Marmont maken, ons klein leger door gehechtheid aan zijnen aanvoerder, de groote waarheid zal bevestigen: ' De generaal, die in tijd van vrede en rust zich met het welzijn zijner soldaten bezig houdt, kan in de meest belangrijkste en beslissenste omstandigheden van hunne zijde op eene buitengewone standvastigheid rekenen'.

MILITAIRE EMBLEMEN

door B. C. Cats.

In het onlangs verschenen boek 'Het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger '1830-1950', samengesteld door H. L. Zwitzer en C. A. Heshusius, lazen wij op blz. 89 over het Waterlooplein in de wijk Weltevreden van het toenmalige Batavia.
Hier wordt gemeenoreerd aan het standbeeld van Jan Pieterszoon Coen, die met gestrekte arm wijst naar iets vóór zijn voeten en welk standbeeld tijdens de Japanse bezetting zou zijn verdwenen.
Merkwaardig genoeg echter overleefde dit in Batavia bekende standbeeld de Japanse bezetting en heeft in de periode 1945-1950 zelfs nog bijgedragen tot het ontwerpen en invoeren van mouwonderscheidingsteken.

Bij beschikking van de Legercommandant nr. 335/GS/35 dd. 18 januari 1947 werd nl. een mouwembleem ingesteld voor het Basiscommando Batavia, bestaande uit een donkerblauw schild waarin het hierbedoelde standbeeld van Jan Pieterszoon Coen wit omlijnd tegen een achtergrond in drie banen, resp. lichtblauw, oranje, lichtblauw; onder het standbeeld een rode letter B als aanduiding van de onderdeelsbenaming.

Het standbeeld van Jan Pieterszoon Coen te Batavia.

Zo is de grondlegger van Batavia tot de opheffing van het Basiscommando in 1950 op het hierbij afgebeelde mouwembleem, uitgevoerd in metaal, gedragen.
Het standbeeld verdween op 27 december 1949. Op deze dag van de souvereiniteitsoverdracht was schrijver dezes, geconsigneerd in het kampement van het 10e Bataljon, er getuige van hoe militairen van het nieuwe Indonesche Leger touwen om het standbeeld wierpen en het met vereende krachten neerhaalden, een schouwspel waarmee wij indertijd toch wel enige moeite hadden.

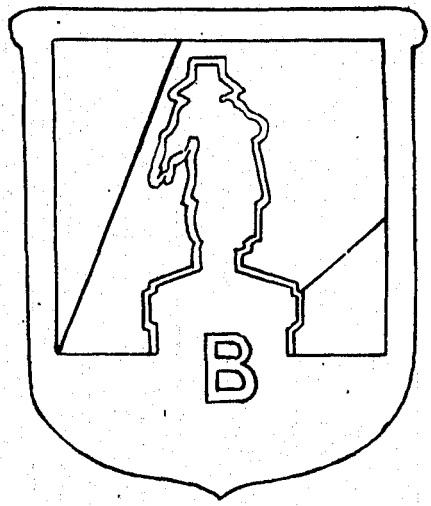

UIT HET DAGBOEK VAN LUITENANT DONCK (VIII)

door C. A. Heshusius.

Een meerdaagse dienstreis per draagstoel

In de vorige aflevering merkte Donck op dat het op Bangka nog niet helemaal pluis was omdat er nog kwaadwilligen vrij rond liepen.
Alvorens echter tegen deze bende werd geageerd moest hij eerst nog een paar dagen op dienstreis naar een ander garnizoen, in het uiterste noorden van het eiland, naar Blinjoe, ongeveer 80 kilometer van Pangkal Pinang verwijderd. Er moest daar een zogeheten 'gerechtelijk onderzoek' worden gehouden en Donck werd aangewezen als officier-commissaris. Hij zou hierbij worden bijgestaan door dezelfde sergeant die hij aan boord op weg naar Indië had moeten straffen wegens diens escapades in de stad Marseille. Op de post Blinjoe werd toen het commando gevoerd door eerste luitenant J. H. C. Vastenou. De reis geschiedde met een tandoe (draagstoel).
'Van een der kennissen krijg ik zo'n ding in bruikleen. Stel je voor, een lange houten bak met vier staanders waarop een atap dakje rust (gevlochten palmblad), een lig-zitstoel van linnen stelt de gedragene in de gelegenheid te zitten of te liggen. Bovendien is aan één der korte zijden gelegenheid een koffer te plaatsen. De bak rust op twee lange bamboe stokken, aan welker uiteinden een dwars-bamboe is bevestigd, zodat het geheel door acht man, vier vóór en vier achter, gedragen kan worden. Aan het bureau van de administrateur regelde ik de reis. De heer von Kotsch gaf mij de raad de eerste dag naar Soengai Liat te gaan en daar bij de controleur, de heer Bouwmeester, te logeren'.
Soengai Liat was ongeveer halverwege. Op de foto die hierbij is afgedrukt zien wij Donck in zijn draagstoel zitten. Het is jammer genoeg geen mooie foto, maar deze geeft overduidelijk het beeld weer uit die tijd en is daarom alleen al zo kostelijk.
Zo maar gaan logeren bij onbekenden was voor Donck toch wel iets te veel van het goede: 'Maar ik ben nog te veel totok (pas aangekomen Hollander) om mijzelf bij mij onbekenden te inviteren, zodat ik besloot in één trek door te gaan; afstand twintig uren'.

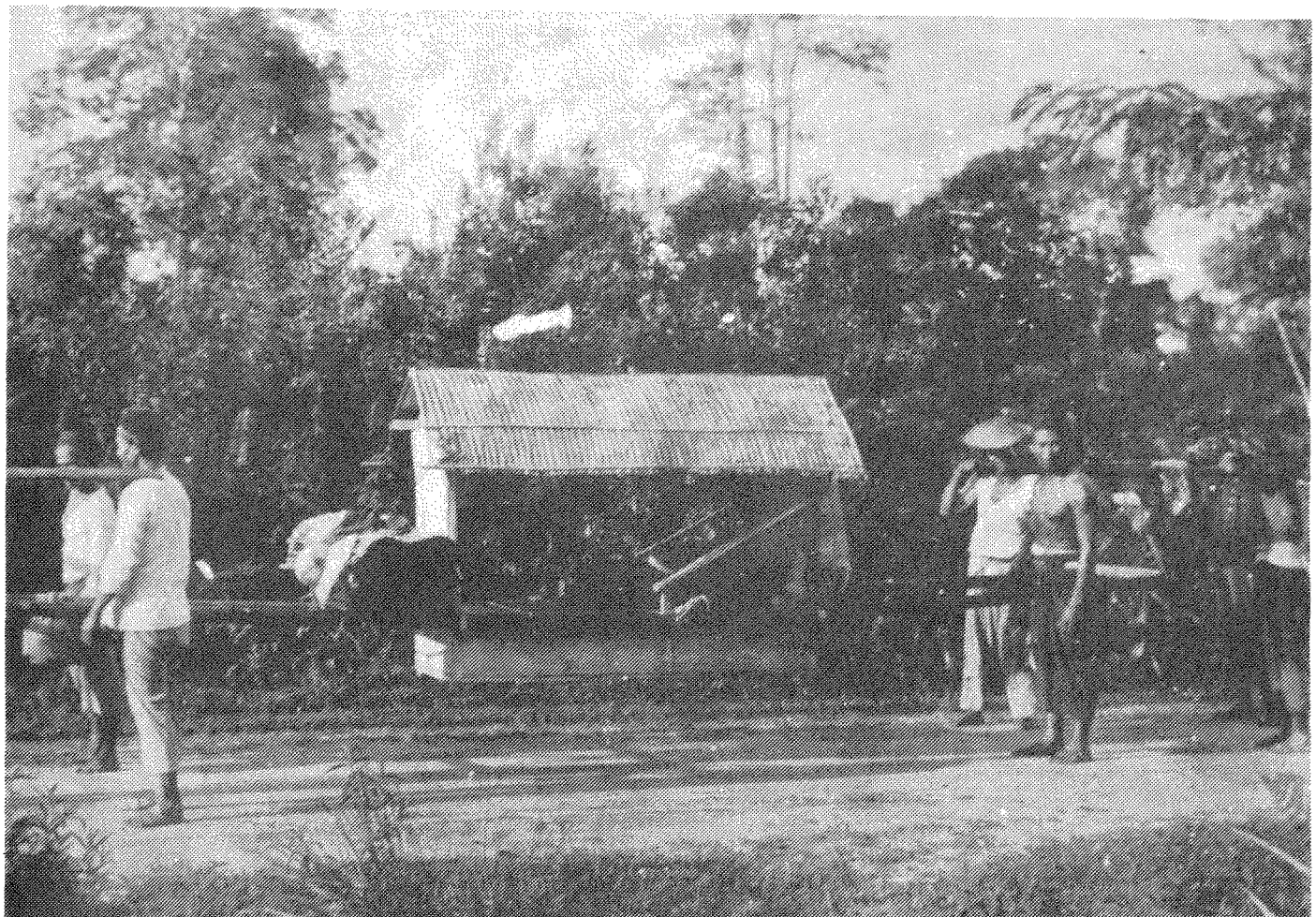

Bangka 1899: luitenant Donck onderweg in zijn draagstoel (tandoe) voor een dienstreis van tachtig kilometers. Wij zien alleen maar een silhouet van hem.

In zijn dagboek legt onze luitenant ons verder haarfijn uit hoe dat allemaal in zijn werk zou gaan:

'Voor de bewoners van Bangka is dit verplichte herendienst; een belastingvorm.
Elke koelie ontvangt per paal 2½ cent; het teruglopen doet hij onbetaald.
Zij lopen ongeveer tien paal en worden dan door de bewoners van een andere kampong afgelost. Er gaat dan een berichtgever vooruit naar de volgende kampong, waar de dragers wisselen. Hij brengt de schriftelijke order en het geld naar het betrokken kamponghoofd, die op zijn beurt weer voor het tweede gedeelte zorgt. Zo weet men dus ongeveer 24 uur van de voren wie of wat zal doortrekken'.

Wij hoeven hier weinig aan toe te voegen en zien hier een simpel systeem.
Het lijkt een schandelijke onderbetaling, maar aan het eind van de vorige eeuw kon men voor 2½ cent heel wat doen. Tot nog kort vóór de Tweede Wereldoorlog zelfs kon men in Nederlands-Indië voor enkele centen per dag rondkomen.
En zo ging Donck dan op stap. Hij reed echter eerst 15 kilometer in een wagentje mee met de heer Berkhout en bleef natuurlijk bij hem rijsttafelen. Van daar af ging de tocht per tandoe beginnen:

'Om half zeven 's avonds kwam de tandoe voor, ik nam afscheid van mijn gastheer, stak het lantarentje in de tandoe aan en weg ging ik. Na eenmaal van koelies gewisseld te hebben kwam ik omstreeks half elf te Soengei Liat aan'.

Het ging vlot, maar in Soengai Liat werd Donck toch verondersteld te blijven logeren bij de BB-ambtenaar, de familie Bouwmeester. Men moet zich het toneel voorstellen in de duisternis, toen daar de colonne met koelies arriveerde, met de draagstoel waarin luitenant Donck zich bevond. De controleur was inderdaad aanwezig. Zo'n optocht die niet zo maar iedere dag passeerde kon natuurlijk niet ongemerkt voorbij het huis van de gezaghebber glippen . . . . .

'De familie Bouwmeester begroette mij met de mededeling dat zij het niet aardig vonden dat ik hun gastvrijheid niet had ingeroepen. Met de belofte, na terugkeer, daar 's nachts over te blijven, vertrok ik verder. Het was een stille, donkere nacht en toch gelukte het mij niet te slapen. Tegen het tijdstip dat een kampong werd bereikt, waar weer van dragers gewisseld moest worden, begonnen deze luidkeels te roepen teneinde te waarschuwen dat zij naderden. Vaak wisselden de dragers al lopend zodat de tandoe niet eens op de grond komt'.

Men kan zich best voorstellen dat door al dit geroep, de conversatie van de koelies onder elkaar en ook al door het gezwiep van de draagstoel, van slaap niet veel terecht kwam.
Maar een kostelijk toneel was het toch wel! Wat Donck niet beschrijft, maar wat ongetwijfeld ook het geval geweest zal zijn, dat is dat de koelies natuurlijk rookten en wel strootjes (sigaretten van maisblad met kruidnagelen in de tabak) hetgeen een penetrante lucht gaf welke hij dan ook ongetwijfeld heeft moeten ruiken. En dan dat lantaarntje binnen in de draagstoel; als het er allemaal niet zo prozaïsch stond, zouden wij het niet willen geloven.
Intussen was het maandag 30 oktober geworden.

'Tegen half zes in de morgen liet ik halt houden om eens wat te lopen. Maar die koelies lopen zo hard dat ik na zes paal medegedraafd te hebben, weer in de tandoe kroop'.

Mensen in dit land lopen, als zij een vracht torsen, heel snel. Zij lopen op een drafje en hun armen bewegen heen en weer; dit gaat prettiger en de vracht komt dan in een zekere cadans en lijkt veel lichter.

Het wordt een soort looppas maar dan wel één die men erg lang kan volhouden.
Wij hebben zelf - ook in het huidige Indonesië - wel eens een vracht opgetild die de mannen op zo'n sukkeldrafje langs de weg torsten: die waren 30 of meer kilo zwaar en wij verbaasden ons steeds over de kracht van deze tengere dragers. Als nu Donck met zijn bagage, inclusief de tandoe, eens totaal 100 kilo zal hebben gewogen, zal het een ieder duidelijk zijn dat dit vrachtje voor acht dragers een lachertje geweest is.
'Om tien uur in de morgen kwam ik te Blinjoe op een ruim veld aan, waar drie woningen staan, namelijk die van de postcommandant (collega Vastenou), van de controleur en van de mijningenieur'.
Blinjoe was evenmin een wereldstad; we weten al meteen wie de notabelen van het plaatsje waren, die woonden aan dat ruime veld. Maar, er waren daar méér mensen:
'Een der bewoners van de plaats hield juist vendutie en daar trof ik dan ook alle heren aan'.
En plotseling weer iets verrukkelijks negentiende-eeuws koloniaals: zo maar uit de draagstoel stappend komt Donck, in uniform uiteraard, met zijn neus in de boter terecht, want er is vendutie en bij een vendutie, wij weten het al, werd toen gegarandeerd een biertje of een glas whisky-soda geschonken en er heerste gezelligheid onder de weinige notabelen van het stadje.
'Na de rijsttafel een dutje gemaakt en in de avond met Vastenou een bezoek gebracht bij de controleur, de heer Kroon, waar ook de arts van Muntsch logeerde die op inspectiereis was'.

Een liefesdrama op de chambree: waar een dienstgeweer al niet goed voor is . . . . . .
Eerst de volgende dag begon het onderzoek.
'Verder heb ik naast de sergeant de beschikking over een tolk in verband met de verhoren van inlandse soldaten en over een penghoeloe (islamitisch geestelijke) die na het verhoor van een inlandse getuige deze de eed afneemt. De zaak is vrij eenvoudig; een inlands soldaat heeft uit minnenijd op een korporaal geschoten. Hij zat op zijn slaaptafel en had een geladen geweer bij zich om dit schoon te maken'.
Een slaaptafel was een ligplaats bestaande uit een horizontale plank van teakhout en twee schragen, waarop de inheemse militair op een matje placht te slapen.
Tot aan de Tweede Wereldoorlog waren de niet-Europese militairen van het KNIL beneden de rang van sergeant binnen het kampement op de chambree gelegerd.
Er waren speciale gedeelten van die chambrees waar de gehuwden een kamertje hadden.
Het gehele familieleven speelde zich zo op de chambree af en dus ook het drama van minnenijd waaromtrent hier nu een gerechtelijk onderzoek werd gehouden.
'Enige meters verder is de slaapplaats van de korporaal. Toen deze de chambree op kwam, schoot de soldaat, doch had niet op de korporaal aangelegd maar vuurde uit geknielde vaardige houding. Het onderzoek zal nu moeten aanwijzen in hoeverre hier doodslag of poging daartoe aanwezig is'.
Donck logeerde bij zijn collega eerste-luitenant Vastenou die ook al uit Den Helder afkomstig was; men had dus vele gemeenschappelijke kennissen. En 's avonds maakte hij diverse bezoeken bij mensen van het tinbedrijf en wandelde hij door het stadje.
'Vastenou heeft als huisjongen een gehuwd inlands soldaat, wiens vrouw in de keuken resideert. Dat doet zij goed'.

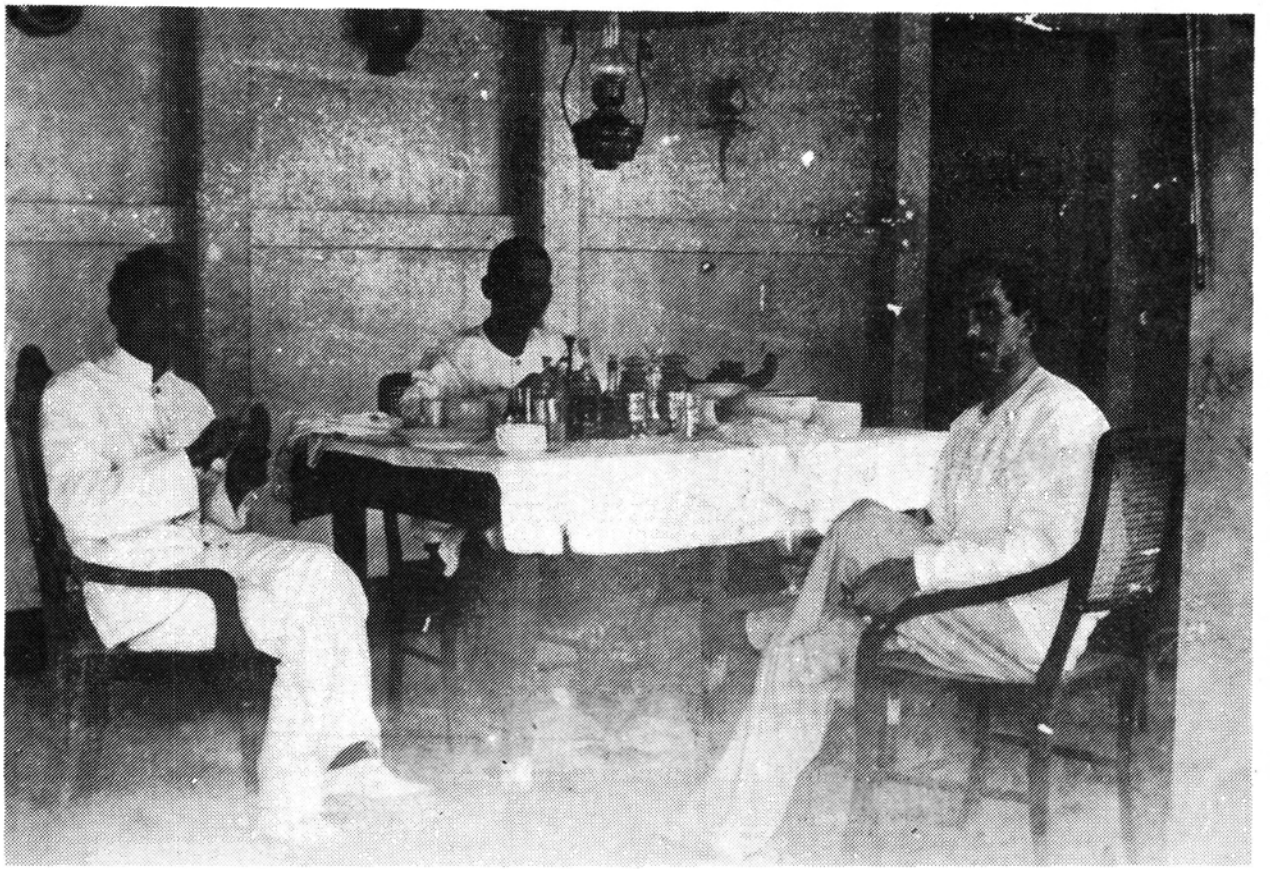

Bangka november 1899 te Blinjoe thuis bij luitenant Vastenou, de militaire commandant ter plaatse. Het gezelschap aan de rijsttafel. Geheel rechts luitenant Donck; in het midden Vastenou en links de heer Doeve van de tinmaatschappij. Let op de petroleum hanglamp die men heden ten dage nóg in Indonesië tegen komt. Een typisch beeld uit die tijd, geen scherpe foto maar daarom toch niet minder interessant. Vermoedelijk gebruikte Doeve een zelfsluiter op zijn camera: toen het laatste snufje van de techniek. Luitenant Vastenou (geb. 1872 te Breda en van promotie 1895) zou later in Atjeh tweemaal eervol vermeld worden en in 1906 zowel de Eresabel als MWO-4 verwerven. Hij was officier van het befaamde Korps Marechaussee.In 1908 sneuvelde deze moedige officier op Soembawa.In 1909 werd hem posthuum het kruis Militaire Willemsorde 3e klasse toegekend.

Het plaatsje Blinjoe lag heel aardig aan een diep ingesneden baai; er was een militaire sterkte, de bekende benteng en de drie woningen op het reeds genoemde pleintje, gelegen op een plateau, aan de voet daarvan. Beneden lagen de kampongs en de chinese wijk. Door het district liep een stoomtrammetje voor het vervoer van materialen van en naar de mijnen.
Na vijf dagen was het onderzoek afgelopen. Tot wat voor conclusie men kwam staat niet in het dagboek. Donck vond het misschien niet erg belangrijk; mogelijk achtte hij deze affaire te zeer 'dienstgeheim' en daarom niet geschikt voor zijn dagboek.

Wajang voorstelling, foto's maken en afmars uit Blinjoe.

Op een dezer avonden was hij naar een voorstelling in het kampement te Blinjoe gaan kijken. 'In de avond zijn wij in de tangsi naar de wajang gaan kijken: ik begreep er niet veel van'. De inheemse militairen waaronder een hoog percentage Javanen en Soendanezen, hebben altijd veel van wajangvoorstellingen gehouden: een schimmenspel met kunstig uitgesneden lederen of perkamenten poppen, begeleid door eentonige muziek en het verhaal van een verteller (dalang), gaande over oude sagen en legenden die zeer bij het volk leven.
Zondag, 5 november 1899 was een bijzondere dag.
Niet alleen was het voor Donck een jaar geleden dat hij afscheid had genomen van zijn nederlandse garnizoen in Den Helder, maar er kwam die dag ook extra post en nu hoorden de mensen in het afgelegen garnizoen dat in de opnieuw uitgebroken oorlog in Zuid-Afrika, de Boeren een overwinning hadden behaald op de Engelsen.
Men was vroeger in Nederland en zeker in Nederlands-Indië zeer op de hand van de Boeren in hun vrijheidsstrijd tegen de Engelsen.
En op deze dag werden ook een paar foto's gemaakt waarvan er gelukkig twee bewaard zijn gebleven. Donck had op die dag gerijsttafeld bij Vastenou thuis en daarbij was ook de heer Doeve van het mijnbedrijf. Doeve nu had een fototoestel, iets zeer bijzonders in die dagen; de maaltijd werd gefotografeerd.
'Na de rijsttafel pakte ik de koffer. Vastenou en Doeve brachten mij weg tot paal 1, waar de tandoe reeds wachtte. Doeve, die bij ons aan tafel had gekiekt nam thans ook een kiek van mij in de tandoe. Na een hartelijk afscheid van mijn gastheer en Doeve, zetten de koelies de pas er in'.

Overplaatsing naar Java getorpedeerd door een bende kwaadwilligen

Bij aankomst op Pangkal Pinang hoorde Donck dat hij weer naar Batavia zou terugkeren. Hem werd de keuze gelaten wanneer hij wilde vertrekken; hij kon direct gaan maar ook over veertien dagen; hij koos de laatste mogelijkheid om nog eerst verschillende zaken te kunnen afwikkelen. Er kwamen intussen echter een paar verwikkelingen die weer resulteerden in een langer verblijf op Bangka. Dit kwam door het feit dat er eerst eenpaar leden van een rondzwervende chinese bende gegrepen moesten worden. Daar moesten de militairen achter aan. Er was n. l. nooit voldoende politie. In de meeste gewesten van de archipel zorgden KNIL-militairen op vele plaatsen voor gewone politiediensten. Deze politiële zaken handhaafden zich op verschillende plaatsen op de Buitengewesten en zelfs hier en daar ook op het eiland Java tot aan de Tweede Wereldoorlog.

Voor de overheid was deze werkwijze natuurlijk voordelig; de soldaten waren er tóch en men behoefde minder politie aan te stellen: gunstig voor de begroting. Het spreekt wel vanzelf dat de aldus ingezette militairen uitstekend politiediensten konden verrichten, maar dat al te veel politiewerk natuurlijk op den duur de slagkracht van het leger als zodanig aantastte. Doch dat nam men op de koop toe.

Maar nu keren wij even naar Donck terug, die niet beter wist of hij zou naar Java terug gaan. Hij vond het wel plezierig om weer naar Batavia te gaan en hij stelde zich heel wat voor van het leven daar. Er zou daar ook een nieuwe inspecteur het bewind gaan voeren, generaal C.H.F. Riesz, die als bijzonder streng, te streng bekend stond. Donck zou op 19 november 1899 naar Muntok vertrekken om zich daar in te schepen.
Op de 18de kwam echter het gedonder met de Chinezen. Alles was toen voor het vertrek geregeld en zijn huis was al leeg, de afscheidsbezoeken waren inmiddels gemaakt.
'Ik zit aan mijn ontbijt; daar komt Komans binnen en vraagt om een revolver.
Hij had vernomen dat op mijn no. 15 enige leden van de rondzwervende bende zaten'.
De bende Chinezen was in de nacht met oproer begonnen bij één van de mijnen en was vervolgens naar vier andere mijnen gegaan waar zij gebouwen in brand staken, een boormeester verwondden en diverse inheemse- en chinese leden vermoordden.
Toen zij de laatste mijn afschuimden, vernamen zij dat er een patrouille militairen onderweg was. De oproerkraaiers vluchtten toen de bossen in.
Luitenant Van Buuren, die al met 25 man was uitgerukt, liet op de laatste mijn, na een een klein vuurgevecht twaalf man achter en Donck die naar de benteng (het fort) was gegaan, rukte uit naar een plaatsje - dat we nu niet meer op de kaart kunnen vinden - met een sterkte van een korporaal en tien man.
Hij kwam daar 's avonds kort na het donker worden aan.
Aldus verliep de eerste dag van het oproer: zaterdag 18 november 1899.

Zoeken naar een verborgen bende: een hopeloze onderneming

Men zal ongetwijfeld glimlachen bij het vernemen van deze kleine aantallen militairen, maar ja, er was niet veel meer; zo ongeveer de hele 'troepenmacht' was nu ingezet.
Er moesten natuurlijk ook nog een paar mensen in de benteng blijven anders zou die geheel verlaten zijn. De uitruksterkte was dus ruw geschat zo'n man of 35.
We zullen zien of er wellicht nog méér waren, dan weten we straks misschien de hele sterkte van het detachement te Pangkal Pinang. Verder waren er nog negen inheemse politie-agenten, die ook van de partij waren, terwijl uit het mijnpersoneel de Europeanen en enige voorlieden eveneens meededen. Het laten meedoen van burgers uit civiele bedrijven aan speuracties is in Indië in die tijd en ook eerder altijd gebeurd: niemand vond dat toen vreemd. Integendeel, men zou het zelfs vreemd vinden als deze burgers niet zouden meedoen; zij vonden het overigens prachtig. Komans had Donck toch om een pistool gevraagd; hij kreeg er een . . . .
Op de vierde dag - de tweede en derde dag vond men niets - ging men verder zoeken.
Er was een patrouille burgers, een patrouille militairen onder Donck en een patrouille politiemannen en deze enthousiaste, doch zeer heterogene combinatie spande zich in voor het zoeken naar de bekende speld in een hooiberg.

Maar in die nacht werd echter ook niets gevonden.
Ook op de vijfde dag geen succes, hoewel alle patrouilles voortdurend aan het zoeken waren aan de warme kust en in de bergen.
Hoewel er natuurlijk de nodige onrust was ontstaan, was op de zesde dag, waarop men ook niets vond, de rust weer wat weergekeerd. Uiteraard werden er verschillende gevangenen gemaakt, doch het bleek alras bij het uitschiften dat deze eigenlijk niet de daders waren en dat de kwaadwilligen zelf nogsteeds zoek waren.

Donck op patrouille dagenlang achter de bende

Op de zevende dag, vrijdag 24 november, vertrok Donck met een kleine patrouille militairen op een meerdaagse speurtocht. Hij had onder meer een groot papier bij zich waarop in het Maleis en in het Chinees te lezen stond dat de diverse kampong- en mijnhoofden hem alles moesten verstrekken wat hij nodig had. Hij bracht de nacht door op een van de mijnen in de buurt en de volgende ochtend vroeg hield men tegelijk met de mijnwerkers reveille: 'Vijf uur 's morgens wakker gemaakt door het geluid van de tong-tong; de reveille voor de mijnwerkers. Het ontbijt stond reeds gereed; rijst, maar dat was mij toch te machtig; drie keer rijst per dag; en daarom deed ik mijn ontbijt met eieren en pisang.
Een uur later trokken wij er weer op uit met het doel de bergen weer in te gaan.
De meerdaagse patrouille duurde drie etmalen en eindigde op de negende dag van de zoekactie. Het was toen nodig dat Donck terugkwam naar Pangkal Pinang aangezien de bende was gesignaleerd op 30 kilometer ten noorden daarvan, in de buurt van Soengai Liat.
Donck verzuchtte dat zijn speuracties in feite voor niets waren geweest, maar het was toch geen verloren moeite, vond hij.
De troep werd goed geoefend en de natuur was prachtig; men at er goed van en bezocht alle mogelijke potentiële schuilplaatsen. 's Middags laat kwam hij bij de buitenpost terug.
De volgende dag was het een rustdag, hetgeen voor de voeten van alle mensen na negen dagen lopen geen overbodige luxe was.

Het hele complex van zoekpartijen toont duidelijk aan hoe moeilijk het was om een kleine groep terroristen, die in het terrein alle kanten uit kon, te pakken te krijgen.
In die dagen bestonden er geen lichte draagbare radiosets en had men nog geen helicopters.
Men moest het toen hebben van een rusteloos uitkammen van het gebied en hopen op toevallige gebeurtenissen, een beetje geluk en . . . . . mogelijke spionnenberichten.
In oude vertelsels uit Indië leest men vaak van successen maar men hoort nauwelijks van al die vergeefse inspanningen van onze militiaire patrouilles.
Op 29 november ging Donck naar Soengai Liat, naar het noorden dus, met vijftien man, een belangrijk deel, ongeveer de helft, van het detachement.
Het vervoer geschiedde met ingehuurde karretjes, zoals hij dat schrijft, en men ging om kwart voor twaalf in de ochtend op mars.
Op circa negen kilometer vóór Soengai Liat, nadat men eenmaal van paarden had verwisseld, ontmoette Donck de controleur, de ons reeds bekende heer Bouwmeester die kort te voren met e een deel van de bende contact had gehad en twee man had laten neerschieten.
De overige bendeleden waren de bossen in gevlucht.

(wordt vervolgd).

LITERATUURLIJST nr. 12

1. HANSON, S. E.

Sprong in het duister; het ware relaas van de ontsnapping uit de Achterhoek van een Engelse piloot in 1945; vert. uit het Engels. Den Haag, Omniboek, (1977); 347 blz.
Oorspr. titel: Underground out of Holland.

2. HEIJBOER, P.

Klamboes, klewangs, klapperbomen; Indië gewonnen en verloren;
Haarlem, de Haan, 1977; 184 blz., geïll.

3. KAAM, B. van

Ambon door de eeuwen;
Baarn, uit. In de Toren, 1977; 158 blz., geïll. (Anthos-boek).

4. KLEIN, J.H.

Nacht over de Indische Archipel; een autobiographische beschrijving over de Japanse overheersing van voormalig Nederlands-Indië, Birma, Thailand en de Philippijnen in de jaren 1942-1945;
Hierden-Harderwijk, Reijnders, 1977; 161 blz., geïll.

5. -

KRIJGSMACHT in verandering; situatieschets, beleidscontouren, aanbevelingen.
(Den Haag, I.U.B.), 1977; XIV, 206 blz.
(Algemeen eindrapport van de stuurgroep maatschappelijke invloeden in de Krijgsmacht - STUMIK).

6. NORTIER, J.J.

Bloedvingers op Malakka;
art. in 'Ons Leger', september 1977, blz. 55-81.

7. RINGOIR, H.

Afstammingen en voortzettingen der infanterie; 's-Gravenhage, 1977;
(Militair-historische bijdragen van de Sectie Krijgsgeschiedenis Koninklijke Landmacht, nr. 1)
Niet in de handel. Exemplaren van dit werk zijn te raadplegen bij de grote bibliotheken in ons land, de meeste rijks- en gemeentearchieven en de korpsverzamelingen.

8. SCHULTEN, C.M.

Kadervorming door Reserve-officieren (1880-1914);
art. in het jubileumnummer van de 'Reserve-officier' juni 1977, blz. 32-35.

9. VEER, J.J. v.d. en G.J. ZWANENBURG

De luchtoorlog boven Zuidwest-Friesland 1940-1945; Bolsward, Osinga, 1977; 320 blz., geïll. (Sudwesthoeke-rige nr. 7; 2e dr.; Fryske Akademy, nr. 366).

10. ZWITZER, H.L. en C.A. HESHUSIUS

Het Koninklijk Nederlands-Indisch leger 1830-1950; een terugblik;
's Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1977; 175 blz., geïll.

Ter overname gevraagd:

A Een exemplaar van het laatste vooroorlogse officiersboekje (1940) van het eerste naoorlogse officiersboekje (1945?) en van de eerste uitgave na de opheffing van het KNIL.

Beschadigd of los is geen bezwaar, mits compleet.

B In een uitgave van een Nederlands militair werk van vóór de oorlog, een jaarboek, tijdschrift of een andersoortige uitgave, stond een gedicht van een waarschijnlijk hoog gegradueerd Nederlands militair die hierin zijn gevoelens tot uiting bracht toen hij in Atjeh na de inname van een versterkte kampong het lijk van een vrouw aantrof.
Het gedicht bestond uit enige coupletten en in elk daarvan kwam de zin voor: 'Het was immers haar land'.

Wie kent dit gedicht en in welk werk is het verschenen?

Aanbiedingen (A) en informaties (B) gaarne aan:

A. F. LANCKER, Grote Spie 347, Breda, telefoon 076-14 42 88.

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil
antieke Wapens, Orden, Militaria,
Uniformen, Uitrustingsstukken,
Documentatie Eerste- en Tweede
Wereld Oorlog, Aankopen van
gehele verzamelingen.

Adres: Sophiakade 5b,
Rotterdam 3016.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.

Telefoon 010-522297
01862-2338

3274 ZJ Blaaksedijk - NL.

ANTIEKHANDEL C. HOFSTEENGE
ZUIDERDIEP 142, GRONINGEN - tel. 050-136496
ANTIQUITEITEN EN CURIOSA
SPECIALITEIT: ANTIEKE WAPENS, UNIFORMEN EN MILITARIA
Geopend: dinsdag t/m vrijdag: 14.00 - 18.00 uur
zaterdag : 10.00 - 18.00 uur

CORRESPONDENTEN:

(3) 'UNIFORMKUNDE'
o.l.v. Dr. F.G. de Wilde, Jan Steenlaan 62, Naarden.

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN'
o.l.v. H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, Venray.

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN'
o.l.v. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, Bussum en
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 's-Gravenhage .

(6A) 'GESCHUT TOT 1850' o.l.v. A.F. Lancker , Grote Spie 347, Breda.

(7) 'MILITAIRE MUZIEK'
o.l.v. Mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 's-Gravenhage.

(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN (OVERZEE)
o.l.v. A.F. Lancker, Grote Spie 347, Breda.

(10) 'NAPOLEONTICA'
o.l.v. Prof. Dr. H.P.L. Harms Vogts, Utrechtseweg 102, Heelsum.

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG'
o.l.v. J.H.M. Berlemon, Porceleinvlinder 5, Leiden.

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN'
o.l.v. A.J. Weekenstroo, Heerenstraat 9-11, Buren.

(13) 'VAANDELS, STANDAARDEN, FANIONS, VLAGGEN'
o.l.v. Stichting voor Banistiek en Heraldiek, 'Huize Midgaard', Aan de Brink, Muiderberg.

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG'
o.l.v. Drs. J.C. van Dijk, Grifthorst 16, Leusden - C.

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE'
o.l.v. Ir. Ch.C. van der Vlis, Anna van Burenlaan 50, Haarlem.

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE'
o.l.v. F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, Ermelo.

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS'
o.l.v. M.C. van der Hoog, Beukenlaan 3, Nijkerk, J. van den Berg, Cronestein 85, Gouda en J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, Heemstede.

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT'
o.l.v. J. van den Berg, Cronestein 85, Gouda en P.C. Boer, Waterklaver 2, Gouda.

(20) 'KNIL'
o.l.v. W.R. van der Weide, Velperweg 147, Arnhem.

INTERESSEGEBIEDEN, WAAR (NOG) GEEN CORRESPONDENTEN VOOR ZIJN:

(1) 'Krijgsgeschiedenis, Korpsgeschiedenis KL'
(2) 'Tradities en ceremonieel'
(6) 'WAPENS en MUNITIE'
(9) 'Maritieme Geschiedenis'
(15) 'Koninklijke Marine'
(21) 'Militaire bibliografie, tijdschriften'

*** De tussen haakjes geplaatste nummers zijn indicaties t.b.v. de ledenlijst.